

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1947. G. 14. NOVEMBRĪ Nr. 46 (148)

MĒS KALPOJAM CILVĒCEI

Trīs gadu desmiti pagājuši, kopš vīrs zemes pastāv varenā, neuzvaramā socialisma zeme — mūsu Dzimtene.

Savas valsts pastāvēšanas trīsdesmito gadadienu padomju laudis sagaidīja ar vēl nebijušiem sasniegumiem visās saimnieciskās, politiskās un kultūras dzīves nozarēs. Republika pēc republikas, apgabals pēc apgabala, pilsēta pēc pilsētas, kolchozi, atsevišķas rūpnīcas un atsevišķi cilvēki ziņoja savam lielajam vadonim — biedram Staļinam par pirmo termiņa izpildītājiem rāzanos plāniem, par iepriekš nokārtotām saistībām ar valsti. Tas bija jauns padomju cilvēku darba entuziasma, varonības, savas socialistiskās Dzimtenes mīlestības apliecinājums. Tas bija apliecinājums tam, cik mēs šodien esam liel, galvas tiesu lielāki par citiem, kaut arī mums tikai trīsdesmit gadi. Jo cilvēka lielumu taču nosaka nevis viņa gadi, bet viņa gudrība, viņa talants un tas, par kādiem idejām viņš cīnās — par progresu vai par reakcijas idejām; vai viņš mīl dzīvi, jeb viņš ir cilvēčības ienaidnieks.

Izdarījis kādu lielu un labu darbu, cilvēks jūtas sevi priecīgs un lepns par to. Lūk, — tādu prieku un tādu lepnumu sajūtam mēs, padomju laudis, savas valsts trīsdesmitās gadadienas svētkos. Nekādas citas jūtas taču nevar izteikt apziņu, kas mēs, pārvarot visus šķēršļus, esam uzcēlušies socialisma, lauzām ceļu uz laimīgāku, pilnīgāku dzīvi visiem godīgiem ļaudīm visās zemēs — uz komunisma. «Mēs dzīvojam laimīgi, kad visi ceļi ved uz komunismu», — teica biedrs Molotovs savā ziņojumā, atgādinādam pasaules apspiestajiem tautām, ka pienāks arī viņu uzvaras stunda, ka velīgi ir reakcijas mēģinājumi apturēt vēstures ratus, — bet mūsu ceļš ir vistaisnākais ceļš.

Padomju ļaudīm bija par ko priecāties, bija par ko būt lepniem — tādu prieku un lepnumu izjūt laudis, kas, būdami garā lielāki par saviem līdzbiedriem, nes tiem cilvēčības, taisnīguma un brīvības idejas.

Mūsu svētku atbalsts atskanēja visās pasaules malās. Visas pasaules progresīvo, labāko cilvēku, visu apspiesto tautu skati atkal bija vērsti uz lielo brīvības un taisnības zemi — mūsu socialistisko Dzimteni, Padomju Savienību. Jo, lai cik tas savdabīgi arī izklausītos mums, bet ir zemes, kurās divdesmitā gadsimta vidū vēl legāli pastāvē verdzība, ir tautas, kas šodien vēl smok nebrīvībā un nabadzībā. Un reizē ar lepnumu par to, ka mēs esam brīvi, tas dara mums arī sāpes, jo mēs neesam egoisti, mēs tāpēc arī esam liel, ka kalpojam cilvēcei. Tāpēc ir «Pilnīgi dabiski, ka pasaules pirmās socialistiskās valsts 30. gadadienas svinēšana ir priecīgs notikums visai progresīvajai cilvēcei», — kā to skaidri pasaka lielais bulgāru tautas patriots Georgs Dimitrovs. Tāpēc dečus Klements Gotvalds savā apseveikuma telegramā biedram Staļinam vērtēja rakstīt, ka «No Lielās Oktobra revolūcijas izauga varenā Padomju Savienība — lielākais un nesavtīgākais Čehoslovākijas draugs». Mēs varam papildināt: Lielā Oktobra revolūcija radīja valsti, kas ir lielākais un nesavtīgākais draugs visu zemju tautām visās pasaules malās. Mums ir pilnīgas tiesības tā sacīt, tas nebūs tikai mūsu pašu apgalvojums — to jūt un to apliecina pašas tautas. Par to galvu valodu runā darba ļaužu mītni, demonstrācijas, sapulces, svinīgas sēdes sakarā ar Oktobra re-

volūcijas 30. gadadienu visur, kur ļaudis šodien vēl cīnās par patiesu brīvību un neatkarību — Anglijā, Austrālijā, Itālijā, Ēģiptē, Indijā, Amerikas štatos; par to liecina sarkanie karogi, ko nesa demonstranti pa Parīzi, Kopenhāgenā, Džokjakartā, Dakarā, Bogotā, Beļģijā. Bet visgaidītākais un vislielākais pierādījums tam — visu zemju darba ļaužu mīlestības, apbrīnošanas un cieņas apliecinājumi padomju tautu vadonim, mūsu socialistiskās valsts galvai — Josifam Visarionovičam Staļinam. «Oktobra revolūcija norādīja pasaules apspiestajiem tautām ceļu uz atbrīvošanos no imperialisma, — raksta Dienvidkorejas tautas demokrātiskie pārstāvi, — un Jūs vārdi ir ceļa rādītājs zvaigzne viņu cīņā par brīvību un neatkarību». Staļins — ceļa rādītāja zvaigzne visām apspiestajām tautām viņu cīņā par brīvību un neatkarību; zvaigzne, kas 200 miljonus cilvēku jau trīsdesmito gadu nemaldīgi vada pa socialisma ceļu uz komunismu. Pasaules tautas var droši un pašīgi uzticēties tai — tā viņas izvedīs no apspiestības tumsas brīvības saulē, kā tas jau noticis ar krievu, ukraiņu, tadžiku, baltkrievu, armenu, latviešu, igauņu un citām Padomju Savienības tautām. Un mēs pilnīgi saprotam to miljona seši simti tūkstošu bulgāru jūtas, kas atstājuši pateicības vēstuli mūsu Staļinam par dotu iespēju pašiem, bez ārņemju imperialistu spalīdzības ceļt savu dzīvi; to divsimti tūkstošu franču jūtas, kas Oktobra revolūcijas 30. gadadienas priekšvakarā, sapulcējies Parīzes Ziemeļu velodromā, ar milzīgu sajušamu plēnema apseveikumu Staļinam, apliecinādam, ka franču tautas brīvības cīņā nav salauzusi; tāpat to ungaru jūtas, kas sakarā ar mūsu valsts svētkiem ievēlēja Josifu Staļinu par Budapeštes goda pilsoni. Jo «Staļina vārdi, ko apvī tautu bezgalīga cieņa un mīlestība, paūz uzvarošās Padomju Savienības diženumu un aicina cīņā par cilvēces laimīgu nākotni» (Molotovs).

Mēs, latviešu tauta, labāk nekā jebkurš, saprotam visu to cilvēku jūtas, kuru skati šodien vērsti uz mums, uz Padomju Savienību, uz padomju ļaudīm, uz mūsu vadoni. Ne gadu desmiti nav pagājuši, kad arī mūsu revolucionāram naktī uz 7. novembrī bija slepus jāuzvelk visaugstākajā dūmenī sarkanais karogs kā brīdinājums varmākām, ka cīnāmies un nebeigsim cīnīties, kolīdz uzvarēsim — tāpat kā tas šodien vēl jādara sparu revolucionāram. Cik sen atpakaļ arī pie mums cilvēkus sīta par to, ka viņi prasīja darbu un maizi, kā tas šodien vēl notiek kapitalistiskajās valstīs. Cik sen tas bija, kad arī latviešu darba cilvēks, nodziļojis dienu, nezināja, kas viņu sagaida rītā, kas — šī neziņa un nedrošība — kā laists vēl šodien gul uz Amerikas, Anglijas strādnieka pleciem. Mēs paši visu to esam izbaidījuši un izjutuši, mēs apzināmies līdz ar padomju iekārtu teiktās brīvības un iespēju vērtību, mēs tāpēc labi saprotam to cilvēku jūtas, kuru skati šodien vērsti uz mums, uz Padomju Savienību. Mēs esam ar viņiem viņu cerības, ka brīvības saule reiz iespīdēs vistumsākajos zemeslokos kakots un nelīdzēs imperialistiem nekāda viņu ierakšanās svešās zemēs, kā generalis Hildrings aicina to izdarīt Korejā «noplēti un uz ilgu laiku». Nekas nelīdzēs. Tam kila ir Padomju Savienība ar tās lielajiem sasniegumiem, kas kalpo visai cilvēcei, tam kila ir padomju cilvēki, kas modri stāv tautu miera un brīvības sardzē.

Pāvils Vilpils Oktobra sauksme

Sauc Oktobra sauksme mūs tālu,
Mēs sargos tam stāvam ikviens.
Mums roka plauž varenu tālu,
Un rakstā skan darbi arvien.

Reiz vīri ar degošu sirdi
Un šķēpu, kas augstu bij slēpts,
Pa ceļu, ko Leņins bij cirtis,
Kā varoņi zināja iet.

Un asinis lāsoja sniegā —
Tur atplauka Oktobra rīts,
Ar dziesmām it bargām un liegām
Tam soloja miljoni līdz.

Sauc Oktobra varenā sauksme —
Un solis vēl tālāk mums iet,
Sirds nepagurst kvēlajā trauksmē —
Tur kalngalēs komuna zied.

Sauc Oktobra varenā sauksme, —
Lai solis vēl tālāk mums steldz,
Sirds nepagurst kvēlajā trauksmē —
Ik dienu ar uzvaru beidz.

Pret naidnieku esam mēs modri,
Tam neļausim Dzimteni dzelt,
Mums rubina zvaigzne mirdz spodrī
Un karogs jo augstu ir celts.

Sauc Oktobra sauksme mūs tālāk,
Mēs sargos tam stāvam ikviens,
Un, stājot ik darbosa vāļā,
To pieminam sirdī arvien.

Apsveikumi Latvijas padomju rakstniekiem

Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas 30. gadadienas svētkos Latvijas padomju rakstnieku saime saņēmusi telegrafiskus un rakstiskus apseveikumus ar labu sekmju novēlējumiem turpmākā radošā darbā no daudzu brālīgo republiku padomju rakstnieku organizācijām: no Armenijas, Tatarijas, Kareļu-Somu republikas, Jakutijas, Komi, Uzbekistānas, Moldāvijas, Lietuvas, Gruzijas, Kirgizijas, Azerbaidžānas, Turkmēnijas, Baltkrievijas, Ukrainas republikām un Leningradas.

MĀKSLA OKTOBRA SVĒTKU DIENĀS

Visi republikas teātri Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas gadadienai bija veitējuši jaunās izrādes. Valsts Dramas teātris deva nopelniem bagātā kultūras darbinieka Arvida Grigūļa jaunās lugas — «Māls un porcelāns» pirmuzvedumu nopelniem bagātās mākslas darbinieces Veras Baļunas lestošajā. Dailes teātris sniedza Jūlija Vanaga jaunās lugas «Satikšanās krastā» pirmizrādi tautas mākslinieka Ed. Smilča inscenējumā.

Valsts Krievu dramatisks teātris svētku dienās bija rīkojis lielu festivalu. Izrādīja ar Staļina premiju apbalvotās lugas «Kremlja kuranti», «Par tiem, kas jūrā» un «Divas Amerikas». Jaunatnes teātris sniedza divas premjeras — «Strazds — pavasara putns» latviešu valodā un «Sarkanais kaklauss» krievu valodā. Jelgavas teātris saviem skatītājiem rādīja lugu «Lūzums». Valsts Daugavpils teātris — «Lubovo Jarovaju». Premjeras notika arī visos pārējos periferijas teātros.

Svētko dienās notika virkne koncertu, kuros piedalījās redzamādie solisti un kolektīvi. Sevīšķi jāatzīmē jaunā latviešu tautas instrumentu ansambļa pirmā debija Krasnojorova vadībā. 10. novembrī notika simfoniskā orķestra atskaite koncerts, kura programā bija komponistu — Staļina premijas laureātu — darbi. 12. novembrī līdzīgu atskaite koncertu deva Valsts koris nopelniem bagātā mākslas darbinieka Jāņa Ozoliņa vadībā.

Apmēram septiņdesmit koncertus sarīkoja Rīgas teātru mākslinieki Rīgas klubos un uzņēmumos. Ne mazāk kā piecdesmit šefības koncertu un izrāžu mākslas darbinieki sniedza Padomju Armijas karavīriem. Cetras Filharmonijas brigādes ar speciāliem svētku programām apkalpoja Latvijas apriņķus. Ventpilī pilnā sastāvā bija ieradies Muzikālās komedijas teātris.

Kino dzīvē par lielu notikumu izvērsās pirmās padomju latviešu mākslas filmas «Mājup ar uzvaru» parādīšanās uz ekrana.

Visos kinoteātros svētku dienās demonstrēja labākās padomju filmas — «Zvērests», «Leņins Oktobrī», «Leņins 1918. gadā», «Cilvēks ar šauteni», «Slava Maskavai» u. c. Kino hronikas studija bija izlaidusi speciālu žurnāla numuru — «Padomju Latvija».

8. novembrī Valsts latviešu un krievu mākslas muzejā svinīgi atklāja latviešu gleznotāju un tēlnieku darbu izstādi. Jau pirmajā dienā izstādi apmeklēja vairāk nekā pieci simti cilvēku. Tie apskatīja latviešu glezniecības meistaru 246 audeklus, 26 tēlnieku darbus un virkni grafisko veidojumu.

Nākamajā dienā Valsts Vakareiropas mākslas muzejā atvēra Leningradas mākslinieka M. Bovišova darbu izstādi.

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRETS

Par Latvijas PSR Goda nosaukuma piešķiršanu

Par sevišķiem nopelniem pirmās latviešu padomju mākslas kino filmas «Mājup ar uzvaru» uzņemšanā piešķirt pēc nāves

Latvijas PSR Tautas skatuves mākslinieces Goda nosaukumu

I. Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves māksliniecei Ludmilai Jēkabai m. Spilberģei — Griezes mātes lomas tēlotājai.

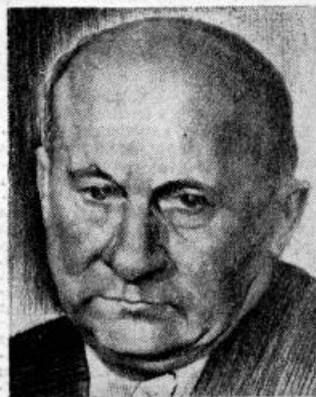
Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs Prof. Dr. A. Kirchenšteins

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija sekretārs K. Prieže

1947. g. 11. novembrī, Rīgā

Tautas rakstnieks Vilis Lācis

Tautas dzejnieks Jānis Sudrabkalns

Tautas rakstnieks Ernests Birznieks-Upītis

Nopelniem bagātais kultūras darbinieks Arvids Grigulis

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRETS

Par Latvijas PSR Goda nosaukumu piešķiršanu

Atzīmējot Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas 30. gadadienu, par izciliem nopelniem literatūras, mākslas, kultūras, tautas izglītības un veselības aizsardzības laukā piešķirt

I. LATVIJAS PSR TAUTAS RAKSTNIEKA GODA NOSAUKUMU

1. Vilim Teņa d. Lācim — rakstniekam.
2. Latvijas PSR nopelniem bagātā kultūras darbiniekam Ernestam Teodoram d. Birzniekam-Upītim — rakstniekam.

II. LATVIJAS PSR TAUTAS DZEJNIEKA GODA NOSAUKUMU

1. Latvijas PSR nopelniem bagātā kultūras darbiniekam Arvidam Kārļa d. Sudrabkalnam — dzejniekam.

III. LATVIJAS PSR NOPELNIEM BAGĀTA TAUTAS SKATUVES MĀKSLINIEKA GODA NOSAUKUMU

1. Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves māksliniecei Jānim Augustam d. Osim — Latvijas PSR Valsts Dramas teātra aktierim.

2. Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves māksliniecei Elfrīdai Jāņai m. Pakulei — Latvijas PSR Valsts Operas un baleta teātra solistei.

3. Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves māksliniecei Līlijai (Lilitai) Dāvidam m. Priedei-Bērziņai — Latvijas PSR Valsts Dailes teātra aktrisei.

IV. LATVIJAS PSR NOPELNIEM BAGĀTA KULTŪRAS DARBINIEKA GODA NOSAUKUMU

1. Arvidam Pēteram d. Grigūlim — rakstniekam.

V. LATVIJAS PSR NOPELNIEM BAGĀTA MĀKSLAS DARBINIEKA GODA NOSAUKUMU

1. Jēkabam Abramam d. Abramam — Baltijas kara apgabala Dziesmu un deju ansambļa mākslinieciskam vadītājam un diriģentam.

2. Verai Michailai m. Baļunas — LPSR Valsts Dramas teātra režisorai.

3. Kārlim Jāņam d. Zemdegam — Latvijas PSR Valsts mākslas akadēmijas skulptūras darbiniecei vadītājai.

4. Kārlim Jēkabam d. Miesniekam — Latvijas PSR Valsts mākslas akadēmijas profesoram.

5. Jānim Adolfam d. Ozoliņam — Latvijas PSR Valsts kora galvenam diriģentam un LPSR Valsts filharmonijas mākslinieciskam vadītājam.

6. Kārlim Jāņam d. Piesim — Latvijas PSR Lēpājas Muzikālā dramatiskā teātra mākslinieciskam vadītājam.

7. Ivanam Semjonam d. Rudenkovam — Latvijas PSR Valsts Marionēšu teātra mākslinieciskam vadītājam.

8. Jānim Kristapam d. Tūbergam — Latvijas PSR Valsts mākslas akadēmijas profesoram.

9. Eduardam Andrejam d. Miķelsonam — LPSR Radiokomitejas solistam.

VI. LATVIJAS PSR NOPELNIEM BAGĀTA SKATUVES MĀKSLINIEKA GODA NOSAUKUMU

1. Jekaterīnai Osipa m. Bur-Bunčukai — Latvijas PSR Valsts Krievu dramatisks teātra aktrisei.

2. Aleksandram Kārļa d. Viļumanim — Latvijas PSR Valsts Operas un baleta teātra solistam.

3. Aleksandram Pēteram d. Deņisovam — Latvijas PSR Valsts Krievu dramatisks teātra aktierim.

4. Edgaram Jāņam d. Zilem — LPSR Valsts Dailes teātra aktierim.

5. Richardam Krišjāņam d. Zandersonam — Latvijas PSR Valsts Dramatisks teātra aktierim.

6. Genadijam Pēteram d. Krilovam — Baltijas kara apgabala Dziesmu un deju ansambļa koncertmeistaram-bajanistam.

7. Annai Ernestai m. Ludīpai-Pablānei — Latvijas PSR Valsts Operas un baleta teātra solistei.

8. Arvidam Kārļa d. Ozoliņam — Latvijas PSR Valsts Operas un baleta teātra solistam.

9. Michailam Aleksandra d. Pjarnam — Latvijas PSR Valsts Krievu dramatisks teātra režisoram.

10. Hermanim Izraeļam d. Braunam — Latvijas PSR Radiokomitejas pianistam.

11. Borisam Hermanam d. Rošcinam — Daugavpils Valsts Krievu dramatisks teātra mākslinieciskam vadītājam.

12. Borisam Indriķam d. Praudīņam — Latvijas PSR Valsts Jaunatnes teātra mākslinieciskam vadītājam.

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRETS

Par Latvijas PSR Goda nosaukumu piešķiršanu

Par sevišķiem nopelniem pirmās latviešu padomju mākslas kino filmas «Mājup ar uzvaru» uzņemšanā piešķirt:

I. LATVIJAS PSR NOPELNIEM BAGĀTA MĀKSLAS DARBINIEKA GODA NOSAUKUMU:

1. Pāvelam Nikolajam d. Armandam — otram režisoram.

2. Konstantīnam Vasilijam d. Gordonam — skaņu operatoram.

3. Aleksandram Gavrilam d. Ivanovam — režisoram-inscenētājam.

4. Eduardam Kazimiram d. Tišē — galvenajam operatoram.

II. LATVIJAS PSR NOPELNIEM BAGĀTA SKATUVES MĀKSLINIEKA GODA NOSAUKUMU:

1. Leonidam Jāņam d. Leimanim — aktierim-režisoram, Opmana lomas tēlotājam.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs.

Prof. Dr. A. Kirchenšteins

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija sekretārs K. Prieže

1947. g. 11. novembrī, Rīgā

Padomju literatura Oktobra revolucijas 30. gadadienā

(Referats Latvijas Padomju rakstnieku savienībā 5. novembrī. Saisnātē)

K. Krauliņš

Lielā Oktobra socialistiskā revolūcija pavēra jaunu laikmetu cilvēces vēsturē — proletarisko revolūciju laikmetu. Tā izvirzīja jaunu valdošo šķiru — proletariātu, nodibināja jaunu ražošanas veidu — socialistisko ražošanas veidu, deva pasaulei jaunu sabiedrisko iekārtu — socialistisko iekārtu, radīja jauna tipa valsti — padomju valsti. Oktobra revolūcija deva cilvēcei jaunu morāli — socialistisko morāli, kas balstās nevis uz egoisma principiem, bet uz personīgo interešu saskaņošanu ar kolektīva interesēm, tautas un valsts interesēm, proletariāta šķiras cīņas interesēm. Arī padomju cilvēka pasaules uzskats ir jauns, jo marksisms-lenīnisms ir pilnīgi jauns posms cilvēces filozofijas vēsturē.

Protams, viss tas nav varējis neietekmēt arī literatūru.

Ar Oktobra revolūciju sācies jauns laikmets arī pasaules literatūrā. Padomju literatura ir jauna tipa literatura, jauns posms literatūras attīstībā. Padomju literatūras attīstība 30 gados — tas ir jaunās literatūras tapšanas process. Socialistiskais realisms — tas nav kāds jauns virziens literatūrā, kāda jauna skola. Tas ir jaunās literatūras sākums.

Kas tad ir tas, kas mums dod tiesības apzīmēt padomju literatūru par jauna tipa literatūru? Padomju literatūras īpatnības ļoti skaidri un aptveroši formulēja biedrs Zdanovs jau 1934. gadā — Padomju rakstnieku pirmajā kongresā. Viņš teica:

«Mūsu literatura ir visjaunākā no visām visu tautu un zemju literatūrām. Reizē ar to viņa ir visidejīgākā, visprogresīvākā un visrevolucionārākā literatura. Nav un nav bijis nekad literatūras, izņemot padomju literatūru, kas būtu organizējusi darba ļaužu un apspiesto masas uz cīņu par visas un visādas ekspluatācijas un algotās verdzības galīgi iznīcināšanu. Nav un nav bijis nekad literatūras, kas liek savu darbu tematikas pamatā strādnieku šķiras un zemniecis dzīvi un viņu cīņu par socializmu. Nav nekur, nevienā valstī pasaulē, literatūras, kas būtu aizsargājusi un aizstāvējusi visu nāciju darbaļaužu vienlīdzību tiesībās, aizstāvējusi sieviešu vienlīdzību tiesībās. Nav un nevar būt buržuaziskā valstī literatūras, ka būtu konsekventi dragājusī katru tumsību, katru mistiku, katru melnsvārdi mānītību, kā to dara mūsu literatūra.»

Padomju literatūrā radikāli mainījās attiecības starp literatūru un tautu, literatūru un valsti. Tiesa, literatūra vienmēr izteikusi zināmus sabiedriskus ideālus. Bet tie bijuši vai nu gaužinā ekspluatatoru vai arī ekspluatēto masu ideāli. Padomju literatūra pirmo reizi cilvēces vēsturē izteic no katras ekspluatācijas atbrīvotas tautas labākos centienus, cildenkās jūtas, gaišākās domas, dziļākos darbus. Padomju

literatūra nesaraujamām saitēm saistīta ar tautu; tās veidošanās un attīstību noteikušas tautas un valsts dzīvības intereses. Viss labākais, ko radījis un izcīnījis Oktobra revolūcijas atbrīvotā tauta, atradis savu izpausmi literatūrā.

Mūsu Dzintenes darba ļaužu tītaniskā varonība un pašizliedzība, mūsu valsts grūtās un dīzēnās tapšanas liecīnātie gadi revolūcijas un pilsoņu kara vētras idejiskā un mākslinieciskā specīgu attēlu ieguvuši Dmitrija Furmanova «Čapajevā», Fadejeva «Sagrāvē», Solochova «Klusajā Donā», Serafimoviča «Dzelzs straumē», Alekseja Tolstoja «Sāpju ceļos», Nikolaja Ostrovska «Kā rūdījās tērauds», Majakovska poēmās.

Mūsu socialistiskās rūpniecības un kolektīvās lauksaimniecības gigantiskais celtniecības virziens un heroika līdz ar tām lielajām, vēsturiskajām pārmaiņām, ko socialistiskais darbs radījis pašos cilvēkos, ir uz laikiem ievēdoti Gladkova «Cementā», Leonova romanā «Sotij», Marietas Šaginanas «Hidrocentrālē», Katajeva «Lāks, uz priekšu!», Solochova «Plēsumā», Panferova «Bruskos», Makarenko «Pedagoģiskajā poēmā». Tie ir darbi, kas lielos literatūras tēlos un varenos gleznojumos rāda ne kādiem šķēršļiem, ne kādām grūtībām neuzveicamo padomju cilvēka darba varonību, atjaunojot savu sapostīto zemi, veicot grandiozos Lenina-Stalīna partijas bolševistisko socialistisko celtniecības plānus.

Lielais Tēvijas karš cīnā ar fašistiskajiem iebrucējiem prasīja no padomju tautas jaunu, cilvēces vēsturē vēl neredzētu varonību, Dzintenes mīlestību, domas skaidrību un mērķtiecību. Arī tas atradis savu paliekamu ievēdojumu padomju literatūrā: Fadejeva «Jaunajā gvardē», Simonova «Dienas un nakts», Gorbatova «Neuzvarētajos», Bekas «Volokalskas šosejā», Poljevoja «Stāstā par isto cilvēku», Korneičuka «Frontē», Simonova «Krievu laudis», Leonova «Iebrukumā», Veras Inberes «Pulkovas meridānā», Tvardovska «Vasilijā Tjorkinā», Alģeres «Zojā», Tichonova «Leningradas tēlojums», Erenburga publicistikā, Surkova, Antokoļska, Prokofjeva dzejās un daudzos citos darbos.

Neviens nevar noliegt, ka arī latviešu padomju literatūrā Lielais Tēvijas karš, mūsu tautas varonība nebūtu atradusi māksliniecisku izteiksmi. To pauž Andreja Upīša «Novēles», Vīla Lāča «Vētra», «Vedekla» un «Uzvara», Sudrabkalna «Bēdļu saimē», Grigula «Caur uguni un ūdeni», Sakses «Atriecīšanās dzīvē», Luksa «Kara krūze», Granta «Mazās upes sākums» un «Kala sādžas aizstāvēšana», Lēmana «Klusie varoņi», Rudziņa «Nāves vilcenis», Vanaga balades un poemas, Rokpelņa strēlnieku dziesmas, Baloža «Cīņu un uzvaru gaismā» u. c. darbi.

Arī pēckara celtniecība un dzīves atjaunošana jau paspējis iegūt manāmu atbalsi visā padomju literatūrā un ieskanas arvien spēcīgāk, drošāk, atsegdama jaunās rakstura līnijas, jaunus domu apvārsņus padomju cilvēkā, kas uzcēlis pirmo reizi cilvēces vēsturē socialīsmu — valsti bez ekspluatācijas, un ar neredzētu fizisko un morālo izturību un spēku niknās kaujās nogājis ceļu no Maskavas un Staļingradas līdz Berlīnei un Vīnei.

Ar Oktobra revolūcijas uzvaru par dzīves saimnieku un veidotāju kļuvis strādnieks, darba zemnieks un inteliģents. Viņš arī mūsu literatūrā kļuvis par pozitīvo un reizē galveno varoni. Tas ir viens no atšķirīgajiem padomju literatūras pamatiem, kas dod tiesības padomju literatūru uzskatīt par jauna tipa literatūru. Pozitīvais varonis padomju literatūrā kļuvis par galveno tēlu. Tāda varoņa nav bijis agrākajās literatūrās. Agrāk lielie realisti gan arī runāja par strādniekiem, darba zemniekiem, bet tie nebija dzīves veidotāji, dzīves saimnieki, tie bija «maizī laudis», «nožēlojamie», nabagi, apspiestie. Padomju rakstnieks, turpretim, rāda apzinīgus un pilntiesīgus dzīves veidotājus.

Miljoniem padomju strādnieku lemācījušies rīkoties ar vissarežģītākajām mašīnām un arī pagatavot tās. Bet ne tas ir galvenais. Galvenais — padomju strādnieku attieksme pret darbu. Kapitalistiskā pasaulē strādnieks ir piedeva mašīnai, mašīnas papildinājums, zināmā mērā robots. Socialistiskā ražošanas sistēmā strādnieks ir mašīnas radītājs un pavēlnieks, mašīna ir viņam līdzeklis augsto, cildeno komunisma ideju realizācijai. Tāpēc stachanoviešu kustība iespējama tikai uzvarējušā socialistiskā pasaulē. Tikai padomju valstī darbs kļuvis par slavas, laimes un varonības lietu un pats šī darba darītājs ieguvis tādu cieņu, ka kļuvis par cilvēku, kas rakstāms ar lielo burtu.

Zemnieks kapitalistiskās valstīs izdzīvis verdzībā, tumsībā; ražojot stāks, savrupās viensētās, arī viņa kā sīkražotāja pasaules uzskats ir individualistisks, viņa interese loks nesniedzas neko daudz tālāk par viņa viensētas robežām. Padomju zemnieka kolchozā vai sovehozā strādā kolektīvu darbu, izlieto modernu tehniku, ieguvusi socialistisku attieksmi pret darbu un darba auglēm, viņš nav vairs individualists, viņa redzes apvārsnis ir pilnīgi atvērtas, viņš nav vairs tikai viena vai 10 ha īpašnieks, viņa rīcībā ir simtiem un tūkstošiem hektāru zemes, viņš ir visas pilnās Padomju zemes saimnieks, viņš ir socialisma un komunisma cēlājs.

Agrāk inteliģence kalpoja mulžniekiem un buržujiem, kapitalistiskās ze-

mēs tai vēl šodien savas zināšanas un talants jāpārdod kapitalistiem. Padomju zemē inteliģence kalpo tautai, kā pilntiesīgs sabiedrības loceklis tā kopā ar strādniekiem un zemniekiem ceļ socialīsmu.

Sis brīvais padomju strādnieks, zemnieks un inteliģents, kādu vēl nekad cilvēces vēsturē nav bijis, ir istais padomju literatūras varonis. Sis cilvēks runā drošu, lielu ideju piesātinātu vadoļu no padomju rakstnieku stāstu, poemu, romanu lappusēm, no padomju teātru skatuvēm.

Kas tad bija, piemēram, latviešu buržuaziskās, antisocialistiskās literatūras varonis? Tas bija sīkburžuaziskais «sava kaktiņa, sava stūriņa» cīnītājs, savrupnieks, kas plēšas tikai par savu sētu, par citu neinteresējās, vai arī lauku buržujs — budzis, kas pārtika no ekspluatācijas un ko ulmaniskie dižmutes himniski apdziedāja. Tas bija kapitalistiskās pilsētas slais, uzdzīvotājs, spekulants, bankieris vai arī garīgi noliesējis kafējnieku filozofs, individualisma kodēm saēsts skeptiķis.

Agrāk lielle, drošie cilvēki cīnījās vienī, viņus sadragāja ekspluatācijas netikumu sagandētā apkārtnē, tie bija traģiskie varoņi. Padomju sabiedrībā apzinīgāko, drošāko individu vienmēr atbalsta apkārtnē, kolektīvs, viņa cīņa noris nevis pret savu sabiedrību un tās pamatiem, bet gan pret šīs sabiedrības atpalikušiem elementiem vai arī svešiem iebrucējiem. Tāpēc satricēoša nav pat varoņu bojā eja padomju sabiedrībā, jo ceļas jauni cīnītāji, kas sāktu ved galā, kas Zojas Kosmodemjaniskas un «Jaunās gvardes» cīnītāju nāvi atbriebj un viņu mērķus piepilda. Tas veido pamatu pilnīgi jaunam romantismam padomju literatūrā.

Romantisms, kas ietverts socialistiskā realisma metodē, ir pilnīgi jauns arī tai zinā, ka tā nākotnes patoss pamatojas uz zinātnisku paredzēšanu, uz sabiedriskās attīstības likumu zināšanu, uz plānveidīgu socialistiskās valsts tautsaimniecību.

Jauns ir arī realisms padomju literatūrā, jo tas rāda ne tikai to, kas šodien ir, bet arī to, kas būs rīt un kam jābūt rīt. Tas nav vairs «spoguļa» realisms, kā to formulēja labākie buržuaziskās sabiedrības realisti, tas ir socialistiskās celtniecības realisms, kas bez rūdīenas perspektīvas nemaz nav iespējams.

Padomju literatūra nav kādas vienas nācijas literatūra. Tā ir daudzna- ciju literatūra, ko kopīgi veido vairāk nekā 60 padomju tautu. Tās forma ir nacionāla, katrai tautai un tautībai īpatnēja, bet saturs — kopējs: socialistisks.

Tādas literatūras nav bijis nekad agrāk un arī nevar būt nevienā kapitalistiskā valstī.

Arvīds Grigulis

TAUTAS RAKSTNIEKS ANDREJS UPĪTS

Sakarā ar Andreja Upīša 70 g. dzimšanas dienu š. g. 5. decembrī

Andrejs Upīts dzimis 1877. g. 5. decembrī Skrīveru pagastā Kalniņu mājās kā savu vecāku otrais dēls. Bērība un jaunība pāiet trūcīgā un smagā zemnieka darbā.

Kalniņos Andrejs iemācījās arī lasīt. No Kalniņiem Upīši aiziet dzīvot uz Jaun-Veģu mājām, turpat Skrīveru pagastā. Arī te ir divi rentnieki, tikai tie nedzīvo saimnieka mājās, bet gan īpašā mazmājinā — Meža Puntuzos.

Meža Puntuzos Upīši nenodzīvoja ilgi, bet pārcēlās uz Jaun-Veģu otro mazmājinu — Vilka Dobēm. Vienā istabā dzīvo Upīši, otrā — otrs rentnieks, bet trešajā saimnieka tēvs un māte. Pirmo dēvu par Vilku veci, otro par Vilku veceni. Vilku vecene ir viena no dzīvākajām figūrām rakstnieka atmiņu galerijā.

Otrs cilvēks, kam liela nozīme Andreja Upīša bērībā, jo no tā rakstnieks guvis daudz dāvanu iespaidu, ir rakstnieka mātes tēvs — «svētais» Zeltiņš. Rakstnieka mātes tēvs dzīvo astoņus kilometrus attāļā meža kaktā. Nereti zienu cauri bieziem snīgiem Andrejs brien turp dēļ krūzes piena, kad ģimēni māc bēd, vai dēļ segas, ko ziemassvētkos uzstog gultai.

Mātes tēvs ir liels dabas draugs un pazinējs. Tā dabas zināšana, papildināta ar paša novērojumiem, nereti atrod atspoguļojumu literatūrā. Piemēram, jaunatnes stāstā «Jaunā dzērve».

Vilku Dobēs iesākās gan gaitas. No dabas elementiem visvairāk aizrauj mežs. Meža skaistums ietekmē dzīvi un atstāj pēdas uz visu mūžu. Visos, samērā skopos dabas tēlojumos, Andreja Upīša darbos dominē mežs.

Cieša saskare ar dabu izraisa pirmās estētiskās nodarbības, vispirmā kārtā gleznošanu.

Sī jaunībā atmodinātā kaisle nepaliek bez pēdām arī mūža tālākajā gaitā, un pirmajam Andreja Upīša grāmatām neviens vien valka zīmējums ir paša autora darināts.

Otra līdzīgā nodarbība ir muzika. Ar tālāko pasauli Andrejs iepazīstas, braukājot tēvam līdz uz Bausku, Bīrziem, Ponevežu, Jelgavu, Lizumu, Val-

mieru un pat Rīgu, uz kuriem tēvs vai brālis izvadāja tuvejās stikla fabrikas ražojumus — pudeles.

Līdzko Andrejs iemācās lasīt, pamostas nepārvarama tieksme uz grāmatām. Izlasa absolūti visu, kas tuvumā un pat tālākā apkārtnē atrodams, sākot ar «Eistājiņu», «Genovevu» un beidzot ar «Mājas Viesi» un «Rotu».

Skolā Andrejs Upīši sāk iet deviņu gadu vecumā, jo tai laikā vecākais brālis skolu beidz. No Vilku Dobēm līdz skolai ir vairāk nekā pieci kilometri. Nemot partiku līdz skolā jānodzīvo visa nedēļa. Skrīveru skolā tā laikā par skolotāju ir rakstnieks Purapuke, populāro stāstu «Savs kaktiņš, savs stūritis zemes» un «Spieķis un divi suni» autors. Purapuke kā prototips Andrejam Upītim ir noderējis gan «Vecajās ēnās», gan «Zaļajā zembē», un nekā laba tur neatrodams.

Andreja apdāvinātības dēļ Purapuke to ieredz diezgan labi. Jau pirmajā ziemeļ pie eglītes Andrejs saņem apbalvojumu par mācīšanos. Turpmāk šādi apbalvojumi atkārtotas regulāri. Agri atmodināto rakstīšanu Purapuke neveicina, bet gan izsmej. Jau tad, kad Andrejs Upīti ir atzīts rakstnieks, — Purapukes «atzišana» nāk viena no pēdējām.

Skrīveru pagastskolā Andrejs mācās septiņas vai astoņas ziemas un pāris vasaras, jo cer to eksterni sagatavoties draudzes un pilsētas skolotāja cenzam.

Ārpus skolas, īpaši vasarā, Andrejam joprojām jāstrādā smagie lauku darbi. Kad Vilku Dobēs rakstnieka vecāki nodzīvoja «līdz pēdējam kreklam», tie pāriet pusgraundniekos pie Skrīveru mežkunga Feniksa, pēc tam par rentniekiem pie barona Zīversas, Kundravu cirtumā. Te muižas kļaušās klausoties īgauna Reksona rājienu, nākamais rakstnieks iznes līdz mēleim visu līdumnieka lauku darba smagumu. Tomēr nezdū doma «izsīsties uz augšu».

1896. gada februārī, nēmot līdz mātes satarģito prāvo ceļa kult, Andrejs Upīts dodas uz Rīgu — eksaminēties. Pārbaudījumi notiek Nikolaja ģimnazijā.

Rakstīstos pārbaudījumus veic labi, bet matematiskos pārbaudījumus neiztur, jo neviens tam nav paskaidrojis, ka skaitļu dalāmības likumi nav tikai «jāmekā», bet jāprot arī pierādīt. Tas nekāmajam rakstniekam ir smags siens. Kaut ko no šīm sajūtām varam saskatīt «Jaunajos avotos», kur Jānis Robežnieks, izkritis skolotāja cenza pārbaudījumos, ierodas pie Mārtiņa Robežnieka Gailēnu pirtinā.

Vienīgais pozitīvais, kas no šī nelaimīgā Rīgas brauciena Andrejam paliek, ir iespāidi no teātra izradēm. Latviešu teātri viņš noskatās Sekspira «Hamletu», vācu teātri Vagnera «Reinas zeltu». Pēc pirmajām neveiksmēm ir grūti izkautēt laiku tālākām mācībām, jo mājiņniekiem ir satricināta ticība Andreja «vieglaļ galvai».

Pretēji noteikumiem, Andrejs Upīts vēl tai pašā rudenī dodas otrreiz uz Rīgu un šoreiz ar labiem rezultātiem. Viņš iegūst draudzes skolu skolotāja diplomu.

1897. gadā Upīts sāk strādāt par skolotāju Mangaju pamatskolā. Skolas pārzinis ir Vilis Ozoliņš — pazīstams vulgāri moralistisku grāmatu («Skalstums», «Beigas pašnāvībai», «Nāvi vai paradīzu») autors. Sis cilvēks rakstniekam vēlāk noderējis kā prototips Heitski veidotam skolotāja Salmiņa tēlam («Zīda tīklā»).

Mangalos Andrejs Upīts nodzīvo četrus gadus. Šai laikā Milgrāvi Dombrovska skolas zālē pirmo reizi uzstājas publikas priekšā, nolasot slāstiņu «Stipingu ģimilijas goda diena» (vēlāk pārstrādājums lūdzinā «Dzimumdienas rītā»).

Blakus skolotāja darbam Upīts intensīvi nododas pašmācībai un rakstniecībai. Viņa vārds jau kļūst pazīstams.

1901. g. martā Andrejs Upīts iegūst mājskolotāja cenu, un tai pašā gadā skrīverieši to levēli savā skolā aizgūjā Purapukes vietā.

1902. g. ar inspektora Fr. Treulanda-Bīrvēznieka atbalstu Upīti ievēl par otu adjunktū Rīgas prammācības skolā, un viņa pienākums ir aizstāt skolotāju, kas saslimuši vai atrodas atvāji-

nījumā. Samērā drīz tomēr Upīti apstiprina par pastāvīgu skolotāju pirmsskolā, Kalnciema ielā 4.

Dzīvodams Rīgā, Andrejs Upīts, atbilstoši sava pirmā rakstniecības perioda idejiskam noskaņojumam, saistās ar Latviešu biedrību un tās «Derigo grāmatu nodalū», darbotamies gan kā nodalbes loceklis, gan kā tulkotājs un esastādītājs, gan kā rakstu komisijas priekšnieks. Te viņš iepazīstas ar daudziem latviešu rakstniekiem.

Tuvojās 1905. gada revolūcija. Pieaugušais aktīvais sabiedrības noskaņojums rada Andrejā Upīti šaubas par savas sabiedriskās nostājas pareizību. Brālis Mārtiņš Skrīveros rosīgi darbojas vietējā revolucionārā kustībā. Viņa mājās bieži apmetas propagandisti. Dzīvodams pa vasaru Skrīveros, Upīts izlasa daudz revolucionārās literatūras. Rozīņa, Jāņa Asara un Dermaņa raksti liek pilnīgi revidēt līdzšinējos uzskatus. Sākas intensīvas marksisma literatūras studijas. Apmeklē strādnieku sapulces. Piedalās strādnieku demonstrācijās.

Pēc 1905. gada revolūcijas sakāves, kad revolucionārais proletariāts pārķērtoja savus spēkus tālākai cīņai, no revolucionāriem atskēlās visi revolūcijas līdzgājēji. Sākas renegatisma vīlnis, kas samērā plašu atspoguļojumu ir atradis daudzdos Andreja Upīša darbos.

Andrejs Upīts pierādīja, ka viņš nav tikai revolūcijas līdzgājējs, bet ir izaudzis līdz nopietnam, apzinīgam marksistam. Tieši pēc revolūcijas viņš uzsāk ļoti intensīvu darbību un ar saviem realistiskajiem darbiem vada visus latviešu literatūras progresīvos spēkus un nenoguris cīnās ar reakcionāriem elementiem un dekadentiem.

Reiz atradis drošu un pareizu pamatu, Andrejs Upīts paliek tam uzticīgs vienmēr. Paceldams realīsmu latviešu literatūrā vēl neredzētos augstumos, viņš kļūst par laikmeta izteicēju un vienu no lielākajiem latviešu kultūras dzīves veidotājiem.

Krasu pagriezienu, kas pamatojas uz ilgāka brieduma, Andrejs Upīts izdara 1907. gadā, publicēdama rakstus, kas vērsti pret Rīgas Latviešu biedrību. Tajā pašā gadā tiek publicēts stāsts «Pilsonis», kas krasā satīrā graiza Andrieva Niedras jaun nacionālisma ideoloģiju, kura «krekaļam spārnā», ko raksturo Purapukes «Savs kaktiņš, savs stūritis zemes», līdz 1905. gadam piekrit arī Andrejs Upīts.

Padomju literatūra izteic dziļākos pārdzīvojumus, cildenkās domas, ko jūt un domā miljoniem padomju cilvēku. Tā ir dzīvesprieka caurstrāvota literatūra, tā pauž nesalužamu ticību cilvēkam, viņa prātam un morālajam spēkam.

Bet ko novērojam šodien kapitalistiskā zemju literatūrā? Nevarību, nēticību, pagurumu, dekadenci, pesimismu, apatiju, naidu pret cilvēku, egoismu un individualismu. Tur tiek kultivēti kapitalistiskās sabiedrības vilku morāles tikumi, garīgs kroplums un bezidejiskums.

Kādreiz franču buržuazija savu domāšanu sāka ar leppo Dekarta atziņumu: «Es domāju, — tād es dzīvoju». Šodien franču buržuazijas igno vecumdienu ideoloģa Sarts pasulūnā: «Es jūtos nelabi — tād es dzīvoju». Albers Kamī paziņo: dzīve ir absurds, dzīvot vai mirt ir viens un tas pats, tāpēc lai sveikta ir brīvība gulēt uz vēdera! Angļu rakstniece Rozamunde Lēmane gaužas, ka angļu literatūra izaudis, jo tai trūkst pozitīva varoņa, bet pazīstamais romanists Herberts Vels, kas kādreiz bija ļoti optimistisks, pareģo drīzu cilvēces gaļu atoma bumbu sprādzienos.

Buržuaziskie rakstnieki un filozofi šodien pārvērtušies par liķu apraudītājiem. Tiesa, buržuaziskā pasaule iet bojā, no tās divē neciešama trūde un puņuma smaka, tikai apīami iedomājas buržuaziskie rakstnieki, ka tādēļ jau iet vai ies bojā visa cilvēce. Kapitalismu apraks, uzceļ socialīsmu arī pārējās zemeslodes piecās sestdaļās.

No imperialisma nometnes fašisma sagrāves rezultātā ir jau izrautas daudzas valstis. Visas tautas ar dziļām simpatijām vēro grandiozo jaunas, socialistiskās dzīves celtniecību Padomju Savienībā. Viss, kas ir progresīvs literatūrā kapitalistiskajās valstīs, tiecas uz padomju literatūru, padomju kultūru. Ne velti padomju literatūru aiz robežas godīgāki cilvēki sauc par «cilvēces sirdsapziņu». Kad amerikāņu kritiķis Džonsons izlasīja Simonova «Dienas un nakts», viņš vaļsirdīgi atzinās: «Stāsts «Dienas un nakts» izraisa leņnuma jūtas par cilvēku». Un tas ir gluži pareizi. Padomju literatūra kļūvusi par visa tā labākā un cēlākā, kas vien ir cilvēcē, aizstāvi. Tā nelokāmi stāv Oktobra revolūcijas iekarojumu sargposteni, socialisma sargposteni. Tā cīnās pret visiem jauna cilvēces slaktiņa rīkotājiem un kūdītājiem, tautu demokrātijas un neatkarības apdraudētājiem. Ar savu plašo ietekmi pasaules darba ļaužu masās tā palīdz vienot demokrātiskos elementus un novērst imperialistu gatavoto trešo pasaules karu.

Arī latviešu padomju rakstnieki var būt lepi, ka viņi līdztiesīgi un ar pieaugoši panākumiem iet šīs visidejīgākās un progresīvākās literatūras ierindā.

1908. gadā, pārtraukdams skolotāja nodarību, Andrejs Upīts ar ģimēni pāriet dzīvot Skrīveros. Šeit, neālu no Skrīveru stacijas, viņš iegūst pūrvietu zemes un uzceļ mazmājinu.

No 1908. līdz 1915. g. Upīts nododas tikai rakstniecībai. Viņš izlasa absolūti visu, kas parādās latviešu un krievu literatūrā. Visu jauno krievu literatūrā viņam piesūta kāda Pēterpils firma. Iemācās franču valodu un seko arī Vakarēiropas literatūras dzīvei. Ar Rīgu Upīts uztur nepārtrauktus sakarus, regulāri iebraukdams un darbotamies līdz «Jaunajā Dienas Lapā» un citos progresīvos izdevumos. Uz katru jaunu parādību latviešu literatūrā viņš atsaucas ar rakstu — recenziju, kritiku, feletonu. Viņa talants — asā spalva, lielā erudīcija un drošais un nēmalīgais sabiedriskais pamots to drīz vien nostāda latviešu literatūras centrā.

Intensīvo literatūras darbu pārtrauc pirmās imperialistiskās karš. Upīts pareizi saprot imperialistiskā kara cēlonus. Tuvojoties frontei, rakstnieks 1915. g. vasarā pārvēd ģimēni uz Valku, bet pats atgriežas pie Daugavas un palīdz brālīm pārcēlāju darbos.

Darbs uz pārcēlāves nav ilgs. Kara vētras svaidījumā sākas garāki klejpojumi. Vispirms Upīts dodas uz Valku, pēc tam uz Baku pie Bīrziņa-Upīša, kas tur jau mīt daudzus gadus. Šai braucienā rakstnieks pirmo reizi sastapas ar plašās Krievijas zemi un pilsētām.

Kaukāzā pie Bīrziņa-Upīša Andrejs Upīts nodzīvo līdz rudenim un tad dodas atpakaļ uz Latvijas pusi. Tasād cēls pret bēgu strauimi ir vēl grūtāks. Sie ceļa grūtumi atspoguļojas stāstā «Aina Smilga». Isu brīdi uzturas Valkā, tad dodas uz Lugu, pēc tam uz Reveli. Revelē sāk strādāt kā darba reģistrētājs cietokšņa būves darbos. Šai laikā nāk ciešās attieksmes ar strādniekiem, kas nodarbināti kara būvdarbos.

1918. g. rudenī Upīts atbrauc Iekšē un strādā līdzīgā arādā pie inženiera Kaktiņa ceļu darbiem. Frontes līnija šai laikā no rakstnieka darba vietas ir 7 līdz 8 kilometri.

1917. g. februāra revolūcijas dienās rakstnieks strādā šī pašā inženiera kantorī Rīgā. Uztur tuvas attiecības ar redakcijām un ir sīki informēts par notikumiem Pēterpilī. Nekavējoties Andrejs Upīts iesaiņās abtācijas darbā. Rīgā nodibinās strādnieku Deputātu Padome. Strādnieki ievēl Andre-

CELTNIECĪBAS DARBA VARONI

ARVIDA GRIGUĻA JAUNĀ LUGA «MĀLS UN PORCELANS» LATVIJAS PSR VALSTS DRAMAS TEATRI

Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas 30. gadadienas atzīmēšanai mūsu Dramas teātris bija saviem skatītājiem sagādājis ļoti vērtīgu vēltījumu — Arvida Grigula jaunās lugas — «Māls un porcelans» pirmuzvedumu.

Lugas ideja, tēmas aktualitāte, spēcīgais sīzētiskais sašķetinājums, risinājums un atrisinājums, raksturu un tipu daudzveidīgums, valodas svaigums un lakonisms, — viss tas ļauj secināt, ka šo darbu apgaro istas un lielas mākslas elpa, kas tagad no skatuves dēļiem dzīli atbalsojas skatītāju domās un jūtās. Grigulis šinī savā jaunajā darbā parādās kā aizrautīgs skatuves dzejnieks, kas istā laikā un vietā zina un prot ko un kā pateikt.

Lugas galvenā tēma ir cīņa par Stalina piegādes izpildīšanu kādā rūpnīcā — «Māls un porcelans», bet šo tēmu, kas plašā plānā pācēla lugu, savas idejiskās nozīmības dēļ var attecināt uz jebkuru citu rūpnīcu, jo tematikas kodolā ietveras pat dzīvās padomju cilvēks, tāds, kāds viņš ir, un vēl vairāk — tāds, kādam viņam ir jābūt. Reālais un romantiskais dzīves skatījums te savīs godāts pāveidnā, ko caurstrāvo mūsu šodienas un rītdienas varēnā darba elpa.

Lugas tiešā darbība norisinās pēc kara piegādes otrajā gadā, kad rūpnīca — «Māls un porcelans» nav priekšlaikus pamanījusi, ka tā ir palikusi bez vajadzīgās izejvielas, lai noteiktā termiņā un pat pirms termiņa izpildītu savas saistības pret tautu un valsti. Lai panāktu nokavēto, lai neapstātos ražošanā, tad visas rūpnīcas kolektīvam ar direktori Benediktu Krasu priekšgalā ir ātri jāatrisina grūts, pārdrošs un bīstams uzdevums — ledum ejot, pašā lielākajā palu laikā jāatved uz rūpnīcu lielaivās ar māliem. Rūpnīcā komjauniešu brigāde inženiera Skultes — demobilizēta virsnieka — vadībā šo riskanto uzdevumu arī spīdoši veic, kaut arī braucienā pa pavasara plūdos sabāngoto un ledus masās sablīvēto upi inženieri Skulti smagi ievaino. Bet tie ir stipras gribas un ciešas apņēmības kaluma cilvēki, kuri nepazīst vārdu — «nevar» un kuri savai rūpnīcai, savai tautas labklājbai atdod sevi visu, pakļaujot personīgās intereses kopējiem mērķiem, kā to grūtā pārbaudījumā bridī dara arī rūpnīcas direktors Krasa, pārvarēdama savas mīlestības jūtas pienākuma priekšā. Pretstatā un preturā šiem pašaieliedzīgajiem cīnītājiem darba frontē atrodas vecais rūpnīcas glazuras meistars Atvasara, kas savu darba pieredzi un zināšanas negrib dot tautai, bet patur sev. Šāda vecā Atvasaras ietiepība un neapzinīgums krasi traucē rūpnīcas normālo ražošanas gaitu, jo vecais glazuras meistars, «zilā porcelana» noslēpuma glabātājs, savā vecuma nespēka dēļ valrs viens nevar veikt tās normas, kuras prasā pieaugošās, jaunais piegādes darba temps. Vēc, stūrgalvīgo meistarū nespēj pārliecināt ne viņa darba biedri, ne inženiera Skultes dedzīgie vārdi, un tikai luga beigās, kad komjauniešu brigāde un «paša Skultes varonība kā no jauna apgaro visu rūpnīcas kolektīvu, tad arī vecais

Atvasara nāk pie prāta, tiek pāri saviem sīkajiem egoistiskajiem uzskatiem un atdod ilgajos darba gados uzkrāto pieredzi rūpnīcai.

Tādā kārtā autors līdztekus lugas galvenajai tēmai risina arī vairākas blakus un apakštēmas. Tā ir cilvēka pārveidošanās un pāraugšanas tēma, ko autors zīmīgi risina vecā Atvasaras tēlā un arī Atvasaras mazmeitā Kaivā, kas kā jauna keramikas māksliniece top un veidojas ne tikai par lielu un krietnu mākslinieci, bet arī par istu un apzinīgu padomju cilvēku, jo tikai padomju cilvēks var radīt padomju mākslu. Šis moments kā zelta pāveidnā, sevisijas autors zīmētās vides sadzīvē, sevišķi otrajā cēlienā, kur kā jauna cela jūtijs uz nākotni atrodas Kaiva. Trešajā cēlienā, kur inženieris Skulte ne jau sīti satiekas ar savu agrāko frontes draugu, Padomju Armijas kapteini Igoru Šēpakinu, kas ar savu sapieru grupu saspridzina sablīvētās ledus masas, lai Skultes lielaivām atbrīvotu ceļu, autors ļoti ierūtīgi un sīrsnīgi izraisa tautu draudzības tēmu, padomju patriotisma cēlās jūtas un gara cīdenību. Bijūšo cīņu un tagadējās darba frontes dalībnieku vienlīnās dziesma te izskan himniskā pacīlātībā, kuras pamatos stāv darbs un cilvēku laime. Tas ir aizkustinošs moments, kas dzīli iespiežas atmiņā. Sie divi cēlieņi, — otrs un trešais, — manuprāt ir augstākais kulminācijas punkts šinī Grigula četrū cēlieņu luga. Sie divi cēlieņi savā tēlu skaidrajā izkārtojumā, darbības sprāgumā un dramatiskajā uzbeigumā uzrāda lielu mākslas gatavību. Un klūst zēl, ka ceturtajā cēlienā tieši uz skatuves vairs nepārdzīs inženieris Skulte, jo gribētos viņu pēc riskantā brauciena redzēt sveiku, veselū un neievainotū. Tomēr arī ceturtajā cēlienā, tā beigu izskaņā un visas lugas vadmotīvā — dzīve ir cīņa par labāku dzīvi, dzīve ir cīņa par komunismu — jūtam Skultes klātbūtni, jūtam padomju cilvēka gara un roku varēnību, padomju cilvēkus, kas savā darbā iegūda nedalītu sevi visu — īj savu mīlestību, īj savas sāpes un ciešanas.

Šinī luga Grigula priekšrocība ir arī tā, ka viņš līdztekus galvenajai tēmai un ap to pratis organiski un ticami sazarat vairākas te jau minētās apakš un blakustēmas, kas galveno tēmu nevis sadrumstalo, bet gan pastiprina, — te nedarbojas vairs schematiski, izdomāti tēli, šablons un standarts, bet gan dzīvi cilvēki, kuru īkreizējo rīcību vairs nenosaka autora patvaļa, bet gan viņi paši.

Parādīt īstenības un ticamības spožā gaismā šos jau esošos un — vēl vairāk — topošos padomju cilvēkus viņu īkdienas dzīvē un darbā, viņu centienus pēc visa labā un daiļā, — viss tas izdodas ne katram māksliniekam un ne katram mūsu māksliniekam tas ir jau pa spēkam. Grigulis kā skatuves dzejnieks, kā dramatiķis savu uzdevumu ir veicis.

Lugai skatuvisko dzīvību devis Dramas teātra kolektīvs ar režisori, nopelniem bagātū mākslas darbinieci Veru Baļunas priekšgalā. Režisors izrādījis veidojusi trausksmainā noskaņā, kas at-

bilst tiklab lugas darbības norises gaitai, kā arī tās vadmotīvam. Pagausāk noris pirmās cēlieņis, bet te mazliet, liekas, ir arī paša autora vaina — šinī cēlienā lugas bagātāis, daudzveidīgāis personāžs, šķiet, it kā ir vēl pārāk sablīvēts un neizraisīts savas darbības plūdumā. Isti vijīgu spēles sprāgumu izrāde iegūst tikai ar otro un trešo cēlieņu. Un tomēr, autora lieliskā veido-tajā otrajā cēlienā liek sevi manīt kāds režijās un Atvasaras mazmeitas Kaivas tēlojuma (Velta Line) defekts. Kaivas tēls prasās pēc krietni vien liecīkas vienkāršības tiklab tēla ārējā zīmējumā, žestos, kustībās, mimikā, kā arī izjūtu pārējās un gammās. Kad at- veras otrā cēlieņa priekšskars, tad pir- mās iespāds ir tāds, ka uz skatuves redzam Kaivu it kā kādu izlutinātu un arī jau izlutātu pilsonisku jaun- kundzīti un nevis to Kaivu, kuru tik vien- kārsu un dvēselisku iecerējis autors un kura tāda arī ir savā būtībā. Viņa ir smalkjūtīga, pat bīkla, kautrā māksli- nice, kas savā jaunības straujuma tik- pat strauji veidojas par padomju cil- vēku, bet Velta Line pilnā mērā vēl nedod šo priekšstatu ne ārēji, ne iek- šējā pārdzīvojumā. Tāpat beigu cēlienā Veltas Lines Kaiva ir pārāk hysteriska, saskaldīta, nervoza un pilnkanīgi ne- izraisa to svaigo, veselīgo, dabisko jūtu izpausmi, kādas strāvo viņā. Linei ir visas talanta dotības, lai taisni šo lomu viņa izvērstu daudz lielākā augstumā un dziļumā, nekā to redzējam.

Sprāgī izkārtojamā trešajā cēlienā iebildumus pret režiju var celt tā skā- tā, kad, satiekoties Skultem ar kapteini Šēpakinu, jauniešu grupa pie krās- nezīn kāpēc ir nostādīta neveiklā po- zē — ar muguru pret skatītājiem. Veras Baļunas režijas darbs ir tik veiksmīgs un mērķtiecīgs, ka tāpēc vien jau prasās, lai tani nebūtu arī šādu visai sīku un viegli novērsamu trūkumu. Citādi trešajā cēlienā zīmētā lauku māja un darbība tani izvērsās isti dzirkstošā, saturīgā spēles priekā. Kuplās krāsās te atmirz šis lauku mājas pastāvīgo iemītnieku raksturīgā trijotne — saim- nieks (Harijs Avens), saimniece (Eliza Miezīte) un saimniektēvs (Arnolds Mil- brets). Pēdējo tikai gribētos redzēt krietni vecīgāku kustībās un iznesībās, tad šis tēlojums būtu vēl labāks.

Šis trijotnes iespāpē gan savā starpā, gan ar Padomju Armijas karavīriem izvilina nepārtrauktu jautrību, bet šī komika nav tukša, tie nav joki joku dēļ, bet spīgti iezīmē šīs trijotnes un katrā atsevišķā indivīda tipiskās, ve- laiciskās atbīekmes pret cilvēkiem, pret jauno laiku un savu tuvāko ap- kārtni.

Ļoti grūtu uzdevumu šinī izrādē nā- cies atrisināt un veikt nopelniem ba- gātājam skatuves māksliniecei Līlijai Ērikai rūpnīcas — «Māls un porcelans» direktore Benedikta Krasas lomā. Šo nelokāmas gribas, stīngras loģikas un arī sīltu jūtu caurstrāvoto tēlu Līlija Ērika rāda krietni cēlā, bet mazliet pavēš, atturīgā zīmējumā. Līlijas Ērikas veidotā Krasa lielā mērā mūs pārlieci- na, sevišķi tais spēles momentos, kad viņa runā cietā un enerģiskā prāta valodā, bet kad ierunājas viņas sīrs-

baiss, tad ir mirkli, kad šinī bāsi gribētos dzī- dēt un vaibstos redzēt vairāk deģsmes, vairāk kaismes, vairāk prieka, dziļāku pārdzīvojumu. Taču savā pamattoni Krasas tēls turas droši vajadzīgajā noskaņā. No tā dveš padomju sievie- tes personība, pašaielie- dzība, kuru var cīenit un apbrīnot.

Garīga un fiziska spē- ka pilnos ietvaros rūp- nīcas galvenā tehnolo- gā ķīmijas inženiera Ni- klava Skultes lomu ie- cerējis nopelniem ba- gātāis skatuves māksli- nieks Zanis Katlaps. Pie sevišķiem panākumiem šinī lomā Katlapam jāpieskaita tas, ka viņa tēlotājā Skultē mēs it kā skaidri uzzīnam pat šī cilvēka biogrāfiju, par kuru, protams, ne viņš pats, ne arī kāds cits tieši nerunā. Skultē mēs redzam varonīgu bijūšo frontes cīnītāju, kas tagad darbā metas ar tādu pašu kvēli un neatīdību, ar kādu tas kādreiz devās cīņā pret fašistiskajiem iebrocējiem. Jāt- zīst, ka arī autoram šis tēls pādevies izteiksmīgāks par Krasas tēlu. Vienīgi tani aiņā, kad Skulte dedzīgi cenšas pārliecināt vecū Atvasaru par viņa rīcī-ības nepareizību, šķiet, ka te iederētos klusinātāks spēles veids un nevis tāds, it kā Skulte runātu plašās auditorijas priekšā.

Isti meistarīgu vecā Atvasaras tēlo- jumu sniedz nopelniem bagātāis skatu- ves mākslinieks A. Amtmanis-Briedī- tis. Viņa Atvasara grimā, kustībās, va- lodā ir mākslinieciski pilnīgs un vien- reizējs. Ne tik spīgtā iznākusi Atva- saras parādīšanās pēdējā cēlienā, kad Atvasara nodod rūpnīcas un visas tau- tas rīcībā savu «zilā porcelana» noslē- pumu jeb, kā viņš pats saka, — savu mūžu. Pats par sevi tas ir ļoti aizku- stinošs brīdis, taču Atvasaras pārvēr-šanās te parādās un notiek it kā pārāk ātri, tā sakot, bez tiešākas un skatu- viski dziļākas motivācijas.

Vairāk iebildumu ir pret sevišķi at- bildīgu rūpnīcas partorga Dāvida Gaujmālieša lomas veidojumu. Karpa Klētnieka Gaujmālietis ir vairāk mī- rinātājs nekā masu organizators un audzinātājs. Patiesībā Gaujmālietis ir visas rūpnīcas sīrdsapziņa, atsaucis, gudrā prāta un sīrds cilvēks, kas savā darbā un slēdzienos dzīli un pareizi iz- prot savas rūpnīcas kolektīvu un ik- vienu tā locekli. Šādu Gaujmālieša spēciņu priekšstatu tikai vietām red- zam Karpa Klētnieka tēlojumā.

Padomju Armijas kapteini Igoru Šēpakinu visā augumā parāda Ri- chards Zandersons. Tāpat kā Katlaps Skultes tēlā atklāj Skultes biogrāfiju, tāpat arī Zandersons Šēpakina tēlā at-

A. Amtmanis-Briedītis — Atvasara; V. Line — Kaiva; Z. Katlaps — Skulte

klāj Šēpakina biogrāfiju. Tas ir Pa- domju Armijas karavīra paraugs, no kura dveš pretī mīlestība uz Dzimteni un darbs tās labā, vienlauga, vai tas bū- tu darāms uguns līnijā, vai tagad un jebkuros apstākļos.

Lugas daudzo tēlu galerijā ir arī daudzas pēc saviem apmēriem mazākas lomas, kuras viņu tēlotāji veic ar lielu pienākuma apzinu.

Te vispirms jāmin tautas māksliniece Berta Rūmniece, kas neīleli Krasas mātes lomu piepilda ar lielu dvēselisku sīltumu. Rūpnīcas kolektīva sastāvā ar veiksmīgu tēlojumu redzami papildinā Alfrēds Videnieks (Atis Egle, mecha- niskā cecha vadītājs).

Vecās pasaules mākslinieku, «tīrās mākslas» un dekadences pārstāvi, gleznotāju Linardu Zemgali Viktoro Gruzīns parāda kā nozūlojamu frantu un švaukstu. Reljefa figura ir Visvaldis Silenika nozūlotais vecais kurinātājs Kaspars Vilnītis.

Lugas darbības telpas izkārtojumu devis skatuves gleznotājs Valdemārs Valdmanis. Vislabāk, šķiet, viņam pā- devušās otrā un trešā cēlieņa dekorāci- jas ar izteiksmīgu fonu, kurā var just pavasara dabas brāznaino stīhiju, palu laikā ledus masām piebīvēto, va- renā strauvē pārpīlstošo upi, kuru sa- valda cilvēka prāts un spēks.

Muziku lugai devis komponists un diriģents Burchards Sosars.

Vērtīga luga, vērtīga izrāde. Tā dara godu tiklab luga autoram, kā Dramas teātra kolektīvam un sekmē mūsu padomju teātru mākslas tālāku uzplau- kumu.

Jānis Grots

DZĪVES VARONĪBAS TEMATIKA

M. Rešals

mākslu, kas pareizi un patiesi atspogu- lo tās varonīgo cīņu, veselīgo sadzīves veidu, tās darbu un nemītīgu virziānos uz priekšu — uz komunismu.

Socialistiskā realisma metode sekmē mākslinieciskās meistarības nemītīgu augšanu, dzīļu īstenības izpratni un tās atveidošanu dzīvos un spīgtos tēlos. Par to skaidri liecina latviešu māksli- nieku svētku izstāde. Latviešu māksli- nieki sekmīgi pārvarējuši savas agrā- kās tieksmes atdarināt Rietumus.

Šai vispusīgajai un interesantajai iz- stādē reprezentēti gandrīz 300 latviešu glezniecības, grafikas un tēlniecības ekspozīti. Nerāugoties uz izstādes da- lībnieku dažādo meistarības, tempera- menta un talanta līmeni, jākonstatē, ka visi viņi vadījušies no centieniem īespējami patiesāk un labāk atveidot mūsu padomju īstenību.

Atbildības un apzinīguma sajūta raksturo izstādes darbu vairumu. Glezn- nās, kas attēlo socialistisko celtniecību, jūtamā svinīga noskaņa; patosus un ap- garotību pauž gleznas, kas vēltītas pa- domju tautas varonībai, uzvarai pār fašistiskajiem barbariem; daudz prieka pilnas poezijas peizažās, kas savīļo ar savu smalki nianšēto dabas izjūtu.

Latviešu zeme, ko no jauna atdeva tautai padomju ieroču uzvara, iedvesmo māksliniekus. Šai zemei un tās cilvēc- kiem vēltītas daudzas izstādes gleznas, kurās ar lielu mīlestību tēlotas vietējās dabas īpatnības jaunā pasaules uzverē.

Nevar neatzīmēt īevērojamas pār- mainas māksliniekos, kas mums pazi- stami no agrākām izstādēm. Šis pār- mainas liecina par viņu optimistisko īstenības uztveri, viņu skatās uz dzīvi, apkārtējo dabu it kā jaunām acīm. Gleznas kļuvušas saturīgākas, sīzēti konkrētāki, mazāk izplūduma, nepā- beigti minējumu. Tāpēc gleznas ir pārliecinātākas. Mākslinieciskā radi- šana klūst noteiktāka un spēcīgāka, it kā stīprākas kļuvušas otu turētājas rokas.

Tādas pārmaiņas pozitīvā virzienā labi saskatāmas Ed. Kalniņa darbos. Šis talantīgais un interesantais māksli- nieks it kā kļuvis «gaišāks». Viņa glez- na «Jaunās buras», kas pagājušajā gadā Visāvienības izstādē Maskavā īeguva padomju kritikas pozitīvu novērtē- jumu, tiešām iepriecina. Šo gleznu skati- tājs vēro ar īstu patīku. Kalniņa īemī- lotie zvejnieki kļuvuši pavisam citi. Tie nav vairs agrākie drūmie darba ļaudis, kam pāri izplešas svīna debesis un par kuriem kā līktenis valda bargā un naidīgā jūra. Zvejnieku figuras, kas laivā nodarbojas ar buru sagatavošanu, pauž dzīvesprieku un pārliecinātu spē- ku. Māksliniekos meistariski tēlo šā kopējā darba interešu saistītā kolektīva vienotību un mērķtiecību. Tie ir īstie dzīves saimieki, kas gatavi pacelt jaun- nās buras un droši doties viņu uzvarē- tajā jūrā pretī panākumiem un sek- mēm. Tāda pati arī ir viņa mazā glez- nina «III Baltijas regate». Tani ļautri plīvo lepnās buras. Sacenšoties jachtas traucas uz uzvaru, cīņas sprieguma un uzvaras gribas pilnas.

Ar nolūku sākumā apskatu tieši šīs gleznas, lai tādējādi pasvītrotu, ka īk- kurā sīzētā var īelikt idejiskumu un atklāt sīzeta saturu tā, lai idejiskums būtu katram skaidri īzprotams.

Tāda ir arī N. Breiķša interesantā glezna, kurā viņš radījis monumentālu ainu no Lielā Tēvijas kara. «Frontes varonis un medicīnas māsa» ir īevē- rojams darbs. Sprāgās kaujas fonā gul īevainotās karavīrs, vēl kaujas sprie- guma pilns. Viņa roku pārsien māsa, bet viņš tiecas uz priekšu, traucas pa- beigēt īesāktu īietu, galīgi satriekt īe- naidnieku, īekarot padomju tautai uz- varu.

Ar nolūku sākumā apskatu tieši šīs gleznas, lai tādējādi pasvītrotu, ka īk- kurā sīzētā var īelikt idejiskumu un atklāt sīzeta saturu tā, lai idejiskums būtu katram skaidri īzprotams.

Tāda ir arī N. Breiķša interesantā glezna, kurā viņš radījis monumentālu ainu no Lielā Tēvijas kara. «Frontes varonis un medicīnas māsa» ir īevē- rojams darbs. Sprāgās kaujas fonā gul īevainotās karavīrs, vēl kaujas sprie- guma pilns. Viņa roku pārsien māsa, bet viņš tiecas uz priekšu, traucas pa- beigēt īesāktu īietu, galīgi satriekt īe- naidnieku, īekarot padomju tautai uz- varu.

Šis karavīrs īr kā pati bardzība, kaujas trausksme. Māsa jūt viņa nepā- cietību un steidzas pārsiet viņa rētu. Mēs zinām: varonis piecelsies un, ne-

raugoties uz īevainojumu, dosies uz priekšu, kur viņu sauc pienākums pret padomju Dzimteni.

Mākslinieka Kuskovska glezna «Ar Uzvaru» attēlo momentu stācijas lau- kumā Rīgā, kad atgriežas Padomju Ar- mijas karavīrs. Gleznā daudz ekspresī- stijas, kustības, prieka, bet tēma ir īz- strādāta samērā nosacīti, un karavīrs, kā arī sagaidītāju tipi ne visai rakstū- rīgi mūsu republikai.

Kara tēmu skar daudzi māksliņieki. Visos šāis darbos ir daudz mīlestības uz padomju cilvēkiem, kas Tēvijas ka- ra grūtākos apstākļos īekarvoja uzvaru un ir ļoti padomju patriotisma jūtu caurstrāvoti. Tādas, piemēram, ir V. Ki- jasova glezna «Frontes ceļi» un A. Ave- rīna glezna «1945. gads Kurzemē».

Visai redzama vieta izstādē īr arī celtniecības tematikā. Padomju Latvī- jas atjaunošanas darbam savas gleznas vēltījis mākslinieks Pladers, kas snie- dzis interesantas Rīgas ostas un Ke- guma atjaunošanas ainas, atzīmējamas Zviedra gleznas «Celtņa uzstādīšana» un «Elektriskā stācija», Eliasa, Rītova u. c. darbi.

Stājina premijas laureats O. Skulme izstādē reprezentējas ar gleznām, kas vēltītas latviešu zemnieku sacelšanās epopejai Kauguros. Latviešu tautas re- volucionārā sacelšanās pret vācu muļ- niekiem parādīta monumentalos tonos spēcīgi un īzteiksmīgi.

Mazāk īzdevies šā paša sīzeta traktē- joms māksliniekam Binem. Interesantā kolorīta gleznā tomēr nav īstas dzīvi- bas un īzteiksmes. Tani tēloti nevis revolucionārie zemnieki, bet statisti.

Visai daudzveidīgi īzstādē represen- tētas peizažās, žanra glezniecība un portreti. Nopelniem bagātāis mākslas darbinieks Upēns ar viņam parasto su- līgo meistarību īzjūti tēlo lauku un pīlētas ainavas. Svempa un Varsla- vana gleznās liela krāsu bagātība. Kokiem un Medvedjevam, lai gan ne- trūkst īoriginalitātes, tomēr darbos

vērojama īteiksme uz formalismu. Med- vedjevā vēl manāma flamu īetekme. Viņa upe ziemā ar savām ugunīm saī- sta uzmanību efektīvas tehnikas dēļ. Bet viņš noteikti slimo ar «bailēm no cilvēkiem». Visās savās gleznās viņš raugās uz cilvēkiem «īztālēm», it kā apgriezta tālskatī, un cilvēki «grimst» viņa gleznās.

No portretiem uzmanību saista Gra- smana — tēlnieka Gribīnska portrets. Beļcovas — nopelniem bagātās aktrises Malvīnes Vīgneres-Grīnbergas portrets.

Grafiku izstādē reprezentē vācu oku- pantu zvērībām Latvijā vēltītā darbu sīrija: varmācīgā padomju ļaužu aiz- dzīšana vācu verdzībā, neželīgā īzrēki- nāšanās ar padomju kara gūstekņiem. P. Ozoliņa, V. Valdmana darbi «Vīni gribēja gūstekņiem dot maizi», «Mīr- stošais bīdrs», labi īzplīdīti tehniskā ziņā un pīlni īenaida pret vācu ben- dēm. Daudzi īnteresanti darbi vēltīti latviešu gvardiem, kas atbrīvojuši savu Dzimteni no vācu īebrocējiem. Palīek atmiņā Padomju Savienības varoņa Oskalna portrets, H. Bobīnska darbi.

No skulpturām bez jau pazīstamiem akadēmīku, tautas mākslinieka Teodo- ra Zaļķaīna darbiem (Stalīns) un Mar- tas Langes veidotās Ļeņina bīstes uz- manību saīsta J. Rīvoša «Sarkanarmī- tes ar bērnu», M. Skulmes veidotā rakstnieka Veidenbauma bīste, L. Zur- gīnas bareļjefs, kas tēlo trīs latviešu dzejniekus — Čaku, Sudrabkalnu un Grotu, un tēlnieka L. Grabīnska darī- nātā tautas mākslinieka J. Oša bīste.

Nav īespējams, pat kaut garām ejot, šeit apskatīt visus īnteresantos darbus, kas pārstāvēti šai bagātājā īzstādē un kas īliecina par mūsu latviešu māksli- nieku nemītīgu radošo augšanu.

Gribētos vienīgi novēlēt, lai turpmāk vēl dziļāk un vispusīgāk viņu darbos atspoguļotos mūsu bagātā padomju īstenība un popularizētos mūsu labāko cilvēku tēli: stāhanovīešu, ražošanas novatoru un īzelītu darbinieku tēli, ku- ru portreti, jāsaka, samērā maz bija reprezentēti. Nav šaubu, ka šī pievīl- cigā īzstāde gūs pīlnītos panākumus visplašākājās skatītāju apīrindās.

Fabrikas kalpotāju dzīvojamās ēkas pagalmā. Puķu dobes, košuma krāmi, dārza galds ar sēdekļiem. Pa labi — valēja veranda halle. Durvis uz Baidiņa un Rasma istabām, uz vannu un virtuvi. Kāpnes uz augšējā stāva istabām, kur dzīvo Briņķis un atbraucēji. Pa labi aiz valējām durvīm — planījis. Pārī pagalmam redzams fabrikas laukums. Kādas sagrautas ēkas korpusi. Elektriķa vadu stabi. Vēls vakars. Zvaigzņota debess. Tālumā brīžam dzird Gusta stabuli.

Rasma verandā. Atšifrē un pārrakstīja dienā stenografētās inženiera Vēvera piezīmes.

Baidiņa balss: Kur tad divi? Halo, sieviete! Te neradz neviena slaukām!

Rasma: Krustmāt Melānij! Tētim divi vannas istabā!

Melānija staidās ar divi: Teču jau, teču... Vannas istabā. Tūlīt atgriezās. Taisni dumpis galvā no lielas gudrošanas... Piecas receptes izmēģināju, bet tad arī iznāca — illec kaut vai kronokultūrī! Iespējams svečturos sveces un aizdedz. Paskaties! Vai nav lepna?

Baidiņa iznāk, apģērbams šaketi: Kam tās celšomas te mājās?

Melānija: Sakņestēvs ienesa. Lai saprotot cieņģims. Bet pie mums jau tas Vēveris apmetās — un tagad atkal divi.

Baidiņš: Kas tie ir?

Melānija: Vai es zinu? Pašī vēl nemaz nav rādījies — tūlīt aizskērējusi uz fabriku. Sacīja tikai, ka atkal inženieris un kāds svarīgs sieviete. Bet mums augšā valrs tikai viena pali mazā istabā.

Rasma: Varbūt pietiks arī ar vienu. Melānija: Ja jau pāri, tad gan. Projām.

Baidiņš: Rīgu tu tāda savāda, meitēn? Vai par Kōtu nekā negribi dzirdēt? — Vācieši tiešam rīkojušies kā isti vandāļi. Vecriņa un Daugavmala — viena vienīga postāža!

Rasma: Vēveris jau stāstīja. Uz kāpēm — Briņķis.

Baidiņš: Ko tu raksti?

Rasma: Atšifrāju viņa piezīmes.

Briņķis nāk lejup: Jā, jā. Rasma jaun kundze tāsa karjeru. Paša galvenā būvlietu inženiera privātsēkretare! Un arī jā, ka dzird, varot apsvēkt ar augstiem amatiem. Labvakar!

Baidiņš ar nepatiku: Sveiki!

Briņķis: Tad pieņemti gan to direktora godu?

Baidiņš iekāstis: Tā nav jūsu daršana. Un — ja gribat zināt — tas tiešām ir gods! Jā, gods! Bet jūs — Savalds. Strūpi. Zinojiet pār darbā gaitu fabrikā! Vai sieti atradēs?

Briņķis: Latkān gan ne. Un vispār — man nav ko zināt. Tai pašā dienā nodevu visu vāru un pārvaldīšanu galvenajam inženierim — biedram Vēverim. No viņa arī prasīti: Virtutes durvis Dārgā Melānijas jaun kundze! Lūdzu — arī man vienu svečiti!

Melānijas balss: Lūdzu, Briņķa kundze!

Briņķis: Pateicos! Aizdedzinādams Pamazām atgriezies akmens laikmetā. Drīz skūsim bārdas ar vecām izkaptim un dedzināsim skalus uz rakstāmgalda... Pēkšņi iedegas gaisma vācās spuldzēs, arī ārā uz laukuma. Dāžmā dzirdami strādnieku sajušmas saucieni: "Deg! Deg! Urā-ā!... Skaties! Visu iedegās!"

Baidiņš: Ko tas nozīmē? No kienes gaisma?

Briņķis: Feferverķis, vatrēk nekals! Vinim izdevies palaiet dežurgaismu — bet tam taču nav nekādas praktiskas nozīmes. Nopāš savu sveči, nomet uz gaida un iziet dzāz.

Rasma: Jā, tā ir svētdienas gaisma. Tu nezini, tēt. Lauris ir atgriezies.

Baidiņš verandā durvis: Lauris? Dzīvs?!

Rasma: Jā. Domīga raugās logā.

Baidiņš dzāz: Nu jā — automātiskais pārslēdzējs... Tikal viņš pats varēja to tik ātri atrisināt... Kad viņš atbrauca?

Rasma: Sorīt.

Baidiņš sevī: Vai tikai viņš nebūs tas... Rasma! Tu nemaz nevari iedomāties!... Nudien, tas pats būs tas spēkavīrs, ko viņi man apsolīja...

Rasma: Nesaprotu.

Baidiņš: Tu domā, ka es kaut ko nesaprotu? Termiskā spēka centrale drošs, bet viņš man saka: "Mēs jums došim labu partorgu!" Es nemaz lāgā nezinu, ko tāds vārds nozīmē!

Rasma: Tas ir saīsinājums. Partijas organizators.

Baidiņš: Nu labi! Lūdzu! Lai viņš organizē, — tā nav mana daršana. Bet kāds tam sakars ar fabrikas atjaunošanas plānu? Iet dzīlāk dzāz.

Rasma: Vēveris, kas stāstīdams, nu redzama. Tā, tā. Skaidra lieta. Vini jau te rīkojas kā savās mājās! Val Vēverim ir darīts zināms, ka es esmu pārbrāucis?

Rasma: Es pati biju kantorf. Viņam ir pateikts.

Baidiņš vāzās: Kāpēc tad viņš vēl neierodas pie manis ar ziņojumu? Varbūt domā, ka es ieču pie viņa? Projām sevī istabā.

Fabrikas laukumā — Metere, Vēveris, Sniedze, Riekstiņš un strādnieki. Sniedzem pāt plecu kāpjamies āki.

Strādnieki: — Urā-ā! — Sūpot! Sūpot! Satver Lauri un met pāša.

Sniedze: Diezgan, diezgan!... Nevarēšu valrs stabā uzrēpties. Aibrīvo-

Satversnās

Jūlija Vanags

Luga 3 cēlienos, 7 atnā. 2. cēliena 3. atnā (saīsināta)

Darbojas: Metere — partijas organizatore, ilko leradusies Lauris; Vēveris — saīvenas inženieris; Lauris Sniedze — inženieris elektrotehniks; demobilizēts jūras virsnieks; Jākabs Baidiņš — Laidza papīra fabrikas direktors; Rasma

— viņa meita; Sakne — vecākais meistars, vietējās komitejas priekšsēdētājs; Riekstiņš — remontu darbināks atslēdznieks, bijis partizans; Melānija — Baldiņa radniecne un saīmniecības vadītāja; Benedikts Briņķis — ķīmijas inženieris; Avotiņš — vecs strādnieks; Jūrija — pusaudzē; Viktors — pusaudzis. Baldiņa audzētājs; Ieva — sotores, nesek demobilizēta; Strādnieki. Notiek Laidzas papīra fabrikā pēckara pirmās dienas.

jas. Vēl viens pārslēgums sadales mezglā — un visu jaudu varēs novadīt uz remonta darbnīcu!

Vēveris: Lielski! Rit montēsim motorus pie virpām un sāksim!

Metere uzlec uz paaugstinājuma strādnieku vīdā: Nē! Mēs sāksim jau šovakar! Biedri! Starp jums ir komjauņieši un bijušie partizani! Jums jābūt par priekšzīmi visiem pārējiem!

Riekstiņš blakus Meterei: Pareizi! Biedri! Atcerieties, kā mēs sitām vācieti — vai tā bija diena, vai nakts! Un te mūsu priekšā atkal ir ista kaujas uzdevums! Mašīna ar rīkiem ir pienākusi. Jesim izkraut — un tūlīt pie darba!

Strādnieki: — Pareizi! — Nav ko gaidīt! — Ejam, zēni, ejam! Visi staidzas projām.

Metere: Biedri Riekstiņ! Riekstiņš: Jā! Metere: Dariet, kā norunājām, bet pirms apulces vēl katrā ziņā atnāciet pie manis — saskatīsim sacensības projektu.

Riekstiņš: Katrā ziņā! Bez jūsu padoma es biju kā uz ledus!... Visi projām.

Vēveris uznāk — Briņķim: Ā, ķimkiš! Nu, vai dzirdējāt? — Bet jūs man pirmi gribējāt legalivot, ka laudis tikai ar desu un pātāju varot dabūt pie darba!

Briņķis pūs dūmus gaisā: Tā tas ir bijis kopš pasaules radīšanas.

Vēveris: Bet mēs to pasauļi pārādām gluži no jaunā! Viņi jau jūt, ka tas ir viņu pašu darbs, ka viņi paši tagad istenē saīmniecī fabrikā un visā dzīvē! Iet verandā.

Briņķis: „Saīmniecī... Norauj ziedu, paoš un aizmet pa roku galam. Aiziet dzīlāk dzāz.

Vēveris verandā: Direktors Baldiņa esot pārbrāucis. Vai viņš ir šē? Rasma: Jā, viņš jūs gaida. Durvis tūti! Inženieris Vēveris pie tevis.

Baidiņa balss — bargi: Lai nāk iekšā!

Vēveris stingriem soliem ieiet pie Baldiņa.

Rasma — iziet dzāz un domīgi plūc astras. Tālumā skan Gusta stabule. No fabrikas pagalma nāk Metere un Sniedze. Apstājas gaismā zem stabā. Sniedze kaut ko skaidro, rādot uz augšu. Rasma paraujas ēnā un vēro.

Briņķis: Nekas, diezgan glitā! Rasma iet dzīlāk dzāz.

Briņķis seko: Vai tu jau uz ziediniem ziļē?

Rasma: Lūdzu — ej projām!.. Iet pa kreisi.

Briņķis. Labi. Runāsim pavīsam nopietni! — Es neļaušu ar sevi spēties... Projām.

Sniedze nākot stāsta Meterei: To reiz es biju vēl students... Kad inženieris Baidiņš iepazīstināja ar manu projektu fabrikas īpašniekus, viņu nosauca par traku un izsvēdza laukā... Bet Baidiņš ir cilvēks ar raksturu!.. Metere: To vaļ redzēti!

Sniedze: Tai vasarā te pārībuvēja novadkanāl... Rāda.

Metere: Es slūžas —? Sniedze: Jā. Rudenī — parasto slūžu vietā tur radās miniatura spēkstacija... Gan reizes divdesmit mazāka par to, kādu es soppoju celt uz upes, tomēr redzama un taustāma!.. Metere: Jās te dzīvojt?

Sniedze: Esmu dzimis un uzaudzis šai ciemā. Un pēdējās trīs vasaras priekš kara dzīvoju tur augšā — redziat, kur tas trijdaļu logs!

Metere saprot: Piedodiet... Es jūš pirmi pārtraucu. Es tomēr nesaprotu — kāpēc to strāvu devē par svētdienas gaismu?

Sniedze: Strādnieki tā iesauca. Pēc novadkanāla pārībuves dežurgaismu svētdienās fabrikā! un visam ciemam deva mazā ūdens centralitē. Tāpēc laudis to sāka dēvēt par svētdienas gaismu.

Metere: Vai tad darbdiēnās jūsu ierīce slāvēja dikā?

Sniedze: Darbdienās tai bija niecīga nozīme. Tā deva jaudu pāris mašīnām koku slīpētāji. Nu — un vēlāk es pierīkoju automātisko pārslēdzēju: tiklīdz izslēdza termisko centrali, automātiski... Metere: Ioslēdzās jūsu svētdienas gaisma.

Sniedze: Jā. Uzsprindzinot termisko centrali, vācieši bija sadragājuši arī pārslēžu. Tagad es to izlaboju. Tas ir viss.

Dialoga laikā no fabrikas laukuma uznāk Sakne un Avotiņš. Abi ir apstājusies zem spuldzēs. Tai pašā laikā verandā iznāk Baidiņš un Vēveris. Baidiņš ļoti satraukts. Vēveris viņu pār-

Heicina, rādot kaut ko uz fabrikas plāna pie sienas.

Sakne: Tas vēl nav nekā! Tie tikai pirmie ziedipi, pats pirmais robs, kur atsperties!

Vēveris Baidiņam: Jūs dzirdat? Tas nav tikai mans — tas ir pašu strādnieku plāns! Tas tiešam tikai pirmais robs, kur atsperties!

Avotiņš Saknem: Ar svētdienas gaismu vien neko lielu neatspērsies!.. Baidiņš Vēverim: Nu, jūs dzirdējāt? Un tas ir pareizi!

Avotiņš: Var jau, zināms, visādi... Es vēl atminos tos laikus, kad cēli ar rokām maišīja... Bet cik tad toreiz tā papīra vajadzēja... ne avižu bija, ne lāga grāmatu... Sakne: Ej vien, Avotiņa tēv, apskati pasauli!

Avotiņš: Iešu jau, Iešu... Sakne: Un pa ceļam iegriezies pie kalējiem remontu mājā! Viņi tev pateiks, ka ar svētdienas gaismu var gan atsperties. Rit sākot lāpīt veco Zulceri!

Avotiņš: No tiesas?

Sakne: Kad es tev saku! Un Zulceris — pats zini — priekš desmit gadiem vēl visu fabriku grieza, kamēr atveda jauno katli!

Avotiņš: Vadzi, tā var gan iznākt! Kā mēdz sacīt — ar ķešas dūciti izdrāž cirvja kau, bet ar cirvi jau vesulu māju var uzcaurt! Abi projām.

Vēveris: Zeļa vārdi!

Baidiņš: Mulķības. Jūs negribat rēķināties ar reāliem faktiem.

Vēveris: Taisni otrādi. Es gribu sākt no tā, kas acurīkši ir mūsu rīcībā, bet reizē spert jau lielu soli uz priekšu. Mēs nevaram salikt rokas klēpi un gaidīt.

Baidiņš: To es jau esmu dzirdējis. Pieceļas un iet savā istabā.

Vēveris: Labi. Es jums to pierādīšu ar konkrētiem piemēriem... Seko.

Metere: Iznāk, ka jūsu svētdienas gaisma būs tas ķešas dūcitis.

Sniedze: Jā, Vēvera plāns ir vienkāršs un loģisks. Es brīnos, kā Baidiņš to nesaredz.

Metere: Man stāstīja, ka viņš esot liels savas nozāres specialista.

Sniedze: Jā. Laidzes papīra labā slava ir galvenokārt Baldiņa nopelns.

Sakne novadījis Avotiņu, atgriežas: Ai naksniņa, naksniņa!.. Savā nodabā iet uz verandu.

Sniedze: Uz redzēšanos! Iet dzīlāk dzāz. Metere un Sakne iet verandā. Sakne klausīdina pie virtuves durvīm. Iznāk Melānija.

Melānija: Tad lūdzu augšā... Visi iet caugņup pa kāpnēm. No upmalas nāk Rasma un Viktors.

Viktors: ...Pirmajai papīra mašīnai jau savācām visas daļas, tikai stetu trūkst. Laikam paspējīsi aizķūrēt uz Vāciju... Un jau šoruden sāksiet celt spēkstaciju uz upes — pie Laura projekta — taisni tai vietā, kur tūlīt Rasma ierauga Lauri. Vair!.. Viktors: Kas ir? — Sniedze: Piedodiet!.. Viktors: Lauris!.. Kur jūs abi ar Sakņestēvu puzādāt? Mēs nupat iolaidām jauno laivu ūdeni — Odiņš līdz ritam pārspārgs!

Sniedze vēro Rasmu un atbild Viktoram mehāniski: Un ko Gusts? Viktors: Kājas gaisā un sauc: «Nu reiz gals tai kundzībai, odiņmaka valstībai!»

Sniedze: Pareizi! Viktors: Zēl gan, ka nebija! Gribejām dzirdēt istu jūrnieka vērtējumu. Sniedze: Jūs jau paši labi lietpratēji.

Viktors: Lielska laival! Divi pāri airu, viegla un stabila — desmit minūtes turp un atpakaļ! Panama, ka Sniedze viņa neklausās, un saprot situāciju. Jā... Mani laikam gaida vakarīnās... Staidzas verandā. Bet rit jums katrā ziņā jānāk izmēģināt!

Sniedze: Norunāts. Viktors dziesmiņu dungodams projām. Pauze. Tālumā atkal skan Gusta stabule.

Sniedze: Vai tu nedosi man savu roku? Rasma viso tiekdamās: Lauri!.. Sniedze: Trīs gadus — purvu bedrēs un jūras vējos — es domāju par šo brīdi... Un cik vienkārši tas iznāca! Rasma: Kas? Sniedze: Mūsu tikšanās... Rasma: Man liekas... tu to nemaz valrs nemeklēji!

Sniedze: Un tu? Rasma: Palīdz man saplūket puķes... Atceries — tu vienmēr pieelci ievām zarus, kad es nevarēju aizsniegt!

Sniedze: Dzird, ka tev esot cits palīgs.

Rasma: Un tu tam tic? Sniedze: Jātē.

Rasma: Dzird arī, ka tu esot miris, bet es tam neticu!

Sniedze: Rasma!.. Rasma: "Pagaidi — leliksim šīs astras vāzē... Jenes un notiek verandā uz gaida. Atgriežas dzāz. Tās būs viņai.

Sniedze: Kam? Rasma: Es viņu redzēju — jūs abi nācāt.

Sniedze: Tā bija biedrene Metere! Rasma: Es nezinu viņas vārdu, bet jūs abi tur stāvējāt — un tu viņai kaut ko stāstīji... Runādāmieš iet dzīlāk dzāz. No kreisi — Briņķis. Abus brīdi vēro.

Sniedze: Par svētdienas gaismu!.. Rasma: Viņa droši vien ir daudz labāka nekā es... Abi projām par spuldzi.

Briņķis gabalīgu sekojis, apstājas aiz spuldzes. Brīdi noskatās pakā. Viņam pie kājām draudzīgi terējas sunes. Izgažot nāku, Briņķis ar kājas spērienu aizsveic suni tumšā. Tas, zēli un spalgi iekaukdāmieš, pazūd. Nemaņas pa kājām!

Melānija staidzas lejup pa kāpnēm: Ir gan pasaulē nečivēki!.. Sakne: Ko tu, Melānij! Vai tādas vien laundarbības pieredzētais! Hitlerleki cilvēkus smiedāmieš bendēja, bet tu par suni rīdies. Mūsu pašu «arīte!» atloctām piederūnēm rāvēs — kā miesnieki!

Melānija aizspēž ausis: I — i, labāk nerunā, nevaru klausīties!.. Uzlej puķēm ūdeni.

Sakne: Jā, jā. Ari tiem kalla patiesība griež ausi. Un tiesas bārdzība nepatīk. Sak, lai nu pusiāst nomazās tos traipus no apcēsm — un cauri. Bet dažs no tādiem vēl šodien loņņā pa krēslu gar stūriem apkārt ar jaunmas dāponi muš un vilka zīmi pierē.

Melānija: Vai, vai, kādas sausmas tu runā... Uznes puķes augšā.

Sakne: Ak pārņema gan līdz kaulam!.. Pāņem Laura somu un iziet dzāz. Lauri!.. Jau aizgājis... Projām.

Rasma no gavas: Krustmāt!.. Tev atkal zobē?

Melānija: Pukst un pukst. Augu vakaru sēroju. Ari drapiņu valrs nav. Pēdējo pilieni uzpūlīnāju... Rasma: Drapītes nelidzēs. Jāiet pie zobārsta, lai izņem te slimo sakni.

Melānija: Nē, nē! To gan ne. Vienreiz jau Jākabs mani jaunībā pierunāja — aizveda uz Rīgu... Līdz ko sāka urbt, es uz vietas paņģbu. Kur nu vēl raut! Lai tad pukst vien. Gan jau atkal pārlēs. Labāk uzspēļē man kaut ko par prieku... Rasma: Nu jau vēls. Krustmāt.

Melānija: Spēļ vien, neviens vēl negul. Pie tās atbraucējas arī nupat ciemiņi uzgāja augšā. Un Jākabs vēl karo ar Vēveri. Visi nomodā.

Rasma apstātas aiz durvīm pie planiņa un klusi spēļ. Pauze.

Briņķis lēni nokāpj pa kāpnēm verandā: Jauks vakars!.. Melānija: Jauks gan!.. No firas sirds gribēdama abus satuvināt, Rasmu!.. Paldies, Rasmu!.. Nu jau tā kā vieglāk palika... Iešu, mēģināšu iemigt. No tādas maigas muzikas man allažī labi sapņi rādās. Arlabunakti! Projām.

Briņķis: Saiņu dusu! Rasma apstātas uz verandas kāpnēm. Briņķis: Ak melānholija gan? Tuvojās.

Rasma neatbūd.

Briņķis: Pirmi tu bijī noskapota visai varonīgi.

Rasma: Es jums aizliedzu uzrunāt mani ar tul!

Briņķis: Mulķības! Satver Rasma elkonk. Es jau sacīju: es neļaušu sevi vāzēt aiz deguna... Rasma: Neesmu devusi jums nekādu solījumu.

Briņķis: Tamlidzīgus solījumus ne vienmēr izsaka vārdos! Pa kāpnēm lejup nāk Sniedze. Apstājas, vēro.

Rasma: Laidiet!.. Sniedze: Atvainojiet!.. Es laikam traucēju... Strauji aiziet fabrikas pagalmā.

Rasma atpūsties: Lauri!.. Briņķis: Ha, ha! Tu vēl skriesi pakāļ! Vai tu maz zini, kāds medus viņam uz lūpām? Viņš taču nāca no turienes! Zīmīgi norāda augšāva virzienā.

Riekstiņš skrien lejup pa kāpnēm. Aiz viņa Metere.

Riekstiņš: Lauri!.. Pagaidi!.. Lauri!.. Jau aizskrēja.

Metere: Nekas. Iepazīstinā brigadi ar sacensības projektu — un montāža

lai iet pilnā gaitā. Ar šo piemēru jāpāceļ viss kolektīvs.

Riekstiņš: Varat būt droši! Būs kārtībā. Garāmejoj Labvakar!

Rasma: Labvakar! Riekstiņš projām.

Metere: Labvakar! Briņķis, ķīmijas inženieris.

Metere: Metere. Esmu par jums jau dzirdējus.

Briņķis: Tiešm? Metere: Jā, stāsta, ka jūs esot liels skeptiķis.

Briņķis: Tās būs baumas! Metere: Var jau būt. Rasma! Biedrene Baldiņa, vai nē? Sniedze roku.

Rasma: Tā mani sauc. Metere: Loti pierēcīgs ar jums iepazīties. Jūsu krustmāte man par jums stāstīja tik daudz laba... Rasma: Krustmāte Melānija vienmēr sarunā nezina ko... Metere: Nē, nē, viņa ir vienkāršs cilvēks: kas uz sirds, tas mutē. Vai jūs mani nepavadijāt pie biedra Baldiņa?

Rasma: Lūdzu! Sajā istabā. Viņš vēl apspēžas ar inženieri Vēveri.

Metere: Loti labi. Pateicos! Bet ar jums es katrā ziņā gribētu par dažām lietām tuvāk parunāties.

Rasma: Labprāt!.. Metere: Es ceru, ka mēs kļūsim draugi! Klauvē.

Baidiņa balss: Iekšā! Metere — projām.

Rasma: Tad lūk, viņa kādā!.. Briņķis: Tagad es saprotu. Bet jūs esat blēdis un viltnieks!

Briņķis: Rasma!.. Rasma: Jā, jā! Ari tās baumas par viņa nāvi bijāt palaids jūsi! Ar nelietīgu nolūku jūs to izdarījāt!

Briņķis: Rasma! Tikai tevīs dēļ es paliku šai eļlē!.. Rasma: Ne vārda vairāk! Projām savā istabā.

Briņķis viens: Labi. Labi! Redzēsim, kurš smiesies pēdējais!.. Projām augšā.

Aiz skatupes — skaļi Roka smiekli. Uznāk Sakne un Ieva. Ieva rokā plaukutu tīstoklis.

Sakne: Ha-ha-ha! Bez aknām var palikt!.. Ha-ha-ha!.. Ieva: Tev liele smiekli. Bet kā es viņam tagad lai stādos priekšā, kad Rīzā visu celu par Baldeklī lāmāju?

Sakne: Baldeklis — ha-ha!.. Tas tik ir joks!.. Ha-ha!.. Ieva: Beidz, beidz, pievele bremzī! Parunāsim par li

«PADOMJU LIETUVA»

Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas 30. gadadienas priekšvakarā Rīgas kinoteātri rādīja dokumentālu filmu par jauno padomju republiku Lietuvu, kas 1940. gadā iekļāvās PSRS tautu draudzīgajā saimē.

Filma «Padomju Lietuva» piešķaitāma labākajām padomju laikmeta dokumentālajām filmām.

Lietuvas vēsturē daudz līdzīga ar viņas Baltijas piekrastes māsu — Latvijas un Igaunijas — vēsturi.

Mierīgi plūst cauri Lietuvas zemei uz jūru Nemuna tirie ūdeņi. Gar šās upes krastiem vēl tagad saglabājušās vācu un poļu iebrucēju pils.

Saules apmirdzētajās gotisko piļu sienās redzami mazi šaujamie lodziņi, pa kuriem uz Lietuvas zemi raudzījās iekarotāju nepiesātināmās acis, pakļaujot verdzībā lietuviešu zemi un tautu. Bet lietuviešu tauta vīrišķīgi aizstāvēja savu zemi, cīnoties pret iebrucējiem.

Jau 1410. gadā Lietuvas karaspēki ar Smolenskas pulku palīdzību satrieca vāciešu Teitoņu ordeņa spēkus pie Grinvaldes. Šis ordenis ar to pašu beidza eksistēt.

1940. gada jūlijā ar lielās padomju tautas palīdzību lietuvju tauta nodibināja savu zemē padomju varu, pēc kam Lietuva iekļāvās Padomju Savienības tautu brālīgajā saimē.

Filma «Padomju Lietuva» pārlicināši un spilgti parāda lietuvju tautas jauno dzīvi, parāda, kā ar brālīgo padomju republiku palīdzību tā ceļ socialistisko sabiedrību. Filmā redzami Staļina pēckara piecgades lielle celtniecības panākumi Lietuvā.

Desmiti tūkstoši nabadzīgu Lietuvas zemnieku saņēmuši zemi no Padomju varas.

Gadiem ilgi smagā darbā lieca savu muguru Lietuvas lauksaimnieki Silvestrs Melkaps un, strādājot uz svešas zemes, krāja kapeiku pie kapeikas, lai kādreiz tiktu pie savas zemes. Viņa sapnis tomēr varēja piepildīties tikai pēc padomju varas nodibināšanās, no kuras Melkaps saņēma zemi, māju, lauksaimniecības inventāru un māļlopus. Līdzīgs un vieglis kļuvis viņa darbs uz paša zemes.

Tiek atjaunoti vāciešu sagrautie rūpniecības uzņēmumi un celti jauni.

Uzplaukst kultūra un zinātne. Lietuvā nodibināta Zinātņu Akadēmija, kas kļuvis par visas republikas zinātniskās dzīves centru, universitatē mācās tūkstošiem zēnu un meiteņu, kas agrāk par šādu laimi pat sapņot nevarēja.

Ar Staļina prēmiju apbalvots Lietuvas tēlnieks J. Mikēnasa darbs «Uzvara». Lietuvas dramatisma teātra lūgas «Ienaidnieki» uzvedums. Pirmās pakāpes Staļina prēmija piešķirta lietuvju dzejnieces Solomejas Nerisas dzejoļu krājumam.

V. Roburs

Ar katru dienu kļūst bagātāka un daudzveidīgāka Padomju Latvijas kultūras dzīve. Līdz ar visu dzīves augšupeju tā pildās ar jaunu saturu, ko tai dod varonīgā padomju tautas ikdienas cīņa par lielajiem komunisma mērķiem. Tā iet droši savu uzvaras gaitu, jo tas nenārajamais spēka avots ir marksisma-leninisma idejas, jo mūsu kultūra kalpo vienīgi darba tautas lietām, nenovēršas no diēnā dzīves celtniecības uzdevumu ceļa. Latviešu padomju kultūra, kas nostāigājusi nedaudz gadu attīstības gaitas, ir kā jauns plaukstošs zars no daudzo padomju tautu varenā kultūras koka, kas lepi slien savu galotni pāri visai pasaulei, visdziļāk sakņojoties tautā.

Mūsu republika var lepoties ar savienītajiem literatūrā un mākslā. Samērā nelielais laika posms pēc postošā kara šai ziņā deva panākumus, kādi nekad nebija iedomājami buržuāziskajā Latvijā, kur visas kultūras dzīves porās bija iedusies kapitalistiskās dzīves istenības rūsa un nomaitāja visu progresīvo un dižo. Tad literatūrā un mākslā nebija daļas par tautas vajadzībām, bet gan gluži otrādi — vienas un otras uzdevums bija kavēt tautas progresīvo spēku briedumu, novirzīt darba tautu no cīņas ceļa par savu brīvību, padomju varu.

Sodien republikas kultūras cēļi var atskatīties uz vēl vienu ļoti nozīmīgu uzvaru: radīta Padomju Latvijas pirmā mākslas filma «Mājup ar uzvaru» pēc tautas rakstnieka Viļa Lāča lūgas «Uzvara» (M. Bleimāna un K. Isajeva scenarijs). Šis mākslas filmas parādīšanās uz mūsu republikas kinoteātru skatuveim ir skaidrākā liecība, ka blakus citām mākslas nozarēm mūsu republikas kinematogrāfija, saņemot vislielāko atbalstu no brālīgajām padomju republikām, gūvusi visai iespaidīgu panākumus. Mūsu kinoteātri ieguvusi augstvērtīgu mākslas filmu, kas atspoguļo latviešu un visas padomju tautas varonīgo cīņu pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem.

... Nebeidzama bēgļu straume. Mierīgie iedzīvotāji — sirsnīgie, sievietes, jaunieši, bērni pajūgos, automašīnās, gan kājām dodas uz austrumiem, lai nekristu par upuriem vācu fašistiskajai armijai. Pretī šai straumei, pretī ie-

Nikolajs Breikšs «Frontes varonis un medmāsa»

(No Oktobra revolūcijas 30. gadadienai veltītās izstādes)

Vēl viena moderna „filozofija“

Sāgāda 11. augusta numurā amerikāņu žurnāls «Time» rakstīja:

«Kādā Parīzes dzīvoklī sastapās desmit parīzieši, lai nodarbotos ar modernāko intelektuālo sportu — intīmatismu. Sanāksmē piedalījās arī šis kustības augstākais priesteris, 34 gadus vecais Renē Sebils un daži viņa fanātiski sekotāji. Virieši bija žurnālisti un rakstnieki. Sievietes bija jaunas un skaistas.

Drīz visi sāka dzert «intīmatistu kokteili», kas sastāv no dzīna, kiraso likiera un kāda «aperitīfa». Pēc tam piecēlās Sebils un sāka runāt. Viņš izskaidroja klātesošajiem savu filozofiju un deva norādījumus ikdienas dzīves izdarīšanai. Tad intīmatisti ietinās palagos, lai līdzinātos senajiem romiešiem. Un sākot ar šo acumirkli līdz pašam ritam viņi praktizēja intīmatismu.»

Visas tas izklausītos kā neizdevies joks, kā parastā Parīzes izvirtušās nakts dzīves sensācija, ja intīmatisms un tā paudējs Renē Sebils nepretendētu uz to, ka vienīgi viņu filozofija var uzlabot franču tautas dzīves apstākļus.

Kāda tad istenība ir intīmatisma filozofijas būtība, kā tā radusies un kas ir tās paudējs.

Intīmatismu vislabāk raksturo apstākļi, kādos Renē Sebils savai dzīves filozofijai atradis piemērotu nosauku-

mu. Atgriezies pēckara Parīzē no kādas vācu kara gūstekņu nometnes, Sebils vispirms iegriezās izdaudzīnātā «eksistencialistu bārā». Tur viņš iepazīs ar skaistu sievieti, kuru viņš pēc vakariņām uzaicināja uz kādu intīma-ku vietu, lai labāk varētu patērēt. Šim priekšlikumam sekoja atbilde: «Labprāt. Es esmu intīmatiste.» Kopš tā laika Renē Sebils savu filozofiju sauc par intīmatismu.

Pirms kara Sebils strādāja Venēcijā un Briselē bāros par dejojāju. Spāņiļos pilsoņu kara laikā viņš nodarbojās ar kontrabandu un piegādāja falangistiem ierocus. Pēc repatriācijas no Vācijas viņš sāka strādāt kā žurnālists.

Nokļuvis Parīzes buržuāziskajā sabiedrībā, Sebils iepazīs ar «lielā» Žana Pola Sartra «eksistencialisma» filozofiju. Viņš tomēr nēgribēja samierināties ar Sartra bezcerību, ar to, ka «tagadne ir tukša un nākotne vēl melnāka». «Mums jācenšas atjaunot to, kas kādreiz mūsu dzīvi padarījis skaistu un vērtīgu.» — sprediķo Sebils.

Intīmatismu varētu nosaukt par Emersona transcendentalisma, Indijas misticisma un vulgāras pornogrāfijas kombināciju. Šī «filozofija» nodarbojas ar «cilvēka harmoniju» un pauž domu, ka vīrietis viens nekad nevar kļūt par harmonisku būtni: viņam ne-

pieciešama sieviete. Sebils saka: «Tikai milot viens otru vēl vairāk, vīrietis un sieviete sapratīsies labāk un sāks cienīt viens otru. Tā mēs pārvarēsim egoismu, glēvulību, greizsirdību un vientulību.»

Renē Sebils jau uzrakstījis intīmatisku romanu «Pavēlniece», kura 10.000 eksemplāri tika izpirkti triju dienu laikā, un intīmatisma eposu.

«Kra... pst... bong...

Bong... pst... kra...»

Pasaule ir iegarena.»

Lūk, kā skan šis epos.

Un, neskatoties uz to, ka intīmatisms ir spilgtā liecība par franču buržuāziskās sabiedrības galējo izvirtību un tās neizbēgamo izdzimšanu, šī «filozofija» jau izplatījusies pāri Francijas robežam. Nesen Sebils uzstājās ar lekcijām Beļģijas pilsētās un tagad viņš saņēmis ielūgumu doties uz Amerikas Savienotajām Valstīm, kur viņa izvirtīte dzīves principi ir tieši pa gaumei reakcionārajām aprindām.

Padomju lasītājam liksies nesaprotami, kā šādi arī redzami murgari var saistīt kaut cik domājoša cilvēka uzmanību, nerunājot jau nemaz par intīmatismam veltīto reklāmu. Bet šeit jāatgādina, ka starptautiskajai reakcijai nevienam līdzeklis nav par zemu, lai apdullinātu tautu un attālinātu to no progresīvām idejām. G. Cīrulis

CĪŅU UN UZVARU CEĻŠ

V. Vasars

naidniekam dodas tanki, padomju karavīri.

Tācu ienaidnieka pārspēka spiesta, Padomju Armija atkāpjas, atstāj Latvijā. Bet šī atkāpšanās nenotiek bez kaujām. Cīņā pret vācu iebrucējiem stājas ne vien Padomju Armijas karavīri, bet arī mierīgie iedzīvotāji. Viņi organizē kaujas grupas un ar kaujām atstāj dzimtas vietas, pilsētas, pagastus. Šo cīnītāju vidū ir arī divdesmit sešus gadus vecais latviešu jauneklis Augusts Grieze, kas no pirmajām kara dienām stājies cīnītāju rindās, pulcinot ap sevi visus progresīvos sava pagasta iedzīvotājus, kas spējīgi nest kaujas ierocus. Tie ir Jurčiņš, Opmāns, Lazda, Tolēns, skolotājs Vītols, meitene Biruta Ape, ko mil Augusts Grieze. Kauju gaitā Augusts Griezes vīri pievienojas Padomju Armijas regulārajām daļām un kopā ar tām turpina cīņu pret ienaidnieka pārspēku.

Augusts Grieze saņem pirmo kaujas uzdevumu. Ar savu vadu viņam jāaizstāv priekštilta nocietinājumi. Skatītāju acu priekšā pavēras varonības apdvēsta kaujas aina. Neliela saujiņa drosmīgo karavīru vairākkārtīgi atsit ienaidnieka neatlaidīgos uzbrukumus, neļauj viņiem ieņemt tiltu, pa kuru atkāpjas mūsējie. Šai kaujā krīt bijušais skolotājs Vītols, tiek ievainoti vairāki biedri. Tomēr uzdevums tiek priekšmīgi izpildīts, un Augusts Grieze saņem pavēli atkāpties. Lai to izdarītu, ir jāpārceļas pāri upei. Kā pēdējais šai krastā paliek Grieze. Un momentā, kad viņš grib doties pāri upei, notiek tas, kas Augustu Griezi gandrīz līdz kara beigām šķir no sava vada vīriem — no mīlētās meitenes Birutas. Nodēvējs Nagla, vācu fašistu spiegs, kas bija pieklīdīgs Griezes vīriem, notricē zemē drosmīgo komandieri. Augusts Griezes dzīve un cīņas sākas jauns dziļu pārdzīvojumu posms, kas filmā «Mājup ar uzvaru» sakāpināts līdz lielai dramatisma pakāpei.

Pēc smagā trieciena Augustu Griezi nodēvējs Nagla aizgādā pie vācu pretizlūkošanas virsnieka Budberga. Pēdējais grib dabūt no Griezes viņam vajadzīgas ziņas par Padomju Armiju, piesola Griezēm labu nākotni. Bet

vācu virsnieks Budbergs, ko sagūstījis Melnikovs.

Ši ir traģiska pilna sastapšanās. Slims un izvārdzīs Augusts Grieze kopā ar savu māti iznāk pretī Padomju Armijas karavīriem, latviešu strēlnieku daļai, kurā atrodas viņa vecie cīņu biedri. Ar lielu sasprindzinājumu skatītāji gaida, kā beigsies šī satikšanās, vai beidoz Augusts Grieze atgūs biedru uzticību. Un lūk, — jau trešo reizi nodevējs un vācu spiegs grib vērst savu ieroci pret Augustu Griezi, lai, iznīcinot viņu, noslēptu savu pret tautu vērsto darbību. Bet tas viņam neizdodas — nodevējs tiek atmāskots, kopā ar savu saimnieku vācu virsnieku Budbergu Naglam jāiet visu nodevēju ceļā, jāatbild par savu asiņaino darbu.

Latvijas atbrīvošanas stunda ir sīta. Augusts Grieze iesoļo jaunā dzīves posmā. Viņš ir starp saviem draugiem cīnītājiem, viņš ir kopā ar mīlēto meiteni Birutu, atkal spēcīgs un gatavs nākamajām cīņām par savas padomju Dzimtenes laimi.

Režisori P. Armands un E. Leimanis, inscenētājs A. Ivanovs, galvenais operators Staļina prēmijas laureāts Ed. Tisē ir radījuši mākslas filmu latviešu valodā, kas ir liels ieguldījums republikas mākslā un vispār kultūrā. Filma stāsta mauns par vissmagākajām cīņām mūsu zemes vēsturē, tā rāda padomju cilvēka gara cieturumu, bezgalīgo ticību savas lietas uzvarai, uzticību savai tautai un Dzimtenei, neuzvaramajai Lepina-Staļina partijai. Šī filma skan kā apstādības raksts fašismam un latviešu tautas nodevējiem — buržuāziskajiem nacionalistiem, kuri personīgo, viszemāko interešu un tieksmju dēļ gatavi pārdot savu tautu, mērcēt savas rokas tās asinīs. Filma «Mājup ar uzvaru» šodien mūs aicina būt vienmēr un visur savas padomju Dzimtenes sardzē, tās labā pārvarēt visas grūtības, kā to dara drosmīgais cīnītājs Augusts Grieze, māca būt modriem, nesaudzīgiem pret ienaidniekiem — padomju Dzimtenes nodevējiem, kāds ir nodevējs un spiegs Nagla.

Kā pamatmotīvs cauri visai filmai vijas doma, ka padomju vara ir tā, kas cilvēku darījusi brīvu, cildenu un

LEŅINGRADAS MUZIKALĀ DZĪVE

Leņingradas muzikalā dzīve norisinās ļoti intensīvi; uzvedumi daudzuma un kvalitātes ziņā ir tik bagātīgi, ka tos apgūt un izsekot īsā laikā nemaz nav iespējams.

Operas teātra repertuāros ietilpst vai visas klasiskās krievu un Vakarēiropas operas — «Demons», «Kņazs Igors», «Ruslans un Ludmila», «Ivans Susapins», «Orleanas jaunava», «Jolanta», «Traviata», «Rigoletto», «Seviljas bārdzīnis», «Pārdotā ligava» u. c. No Padomju komponistu operām man izdevās noklausīties Prokofjeva «Kara un miera» I daļu. Sagatavošanā — 4 cēlienu Dzeržinska opera «Kņazs Ozeros», kas veilita Oktobra revolūcijas 30. gadadienai.

Bez pazīstamajiem klasiskajiem baletiem «Gulbju ezers», «Riekstkodis», «Don Kichots», «Zīzele» u. c. ir arī interesanti jauniestudējumi. Vispirms te jāmin Prokofjeva «Pelnrušķīte», kas ir šedevrs gan muzikas, gan baleta, gan inscenējuma un izpildījuma ziņā. Uzvedums žilbina ar savu virtuozitāti un skaistumu. Izrādē piedalās 33 baleta solisti, galvenās lomas tēlo Staļina prēmijas laureāti Dudinskaja un Sergejevs. Tāpat jāatzīmē Hačaturjana «Gajane» — savdabīgā, austrumnieciskā kolorītā ieturēts balets ar komponistes St. Zaranekas krievu un jaunais balets «Tatjana» ar Kreina muziku un mums, Rīgai, pazīstamā Mesheleti libretu. Tas ir padomju balets ar šīsdiēnas tematiku. Tani tēlota padomju jaunatne karā un pēckara laikā.

Oktobra revolūcijas 30. gadadienai katrs Leņingradas komponists sniedzis vienu vai vairākus darbus. Bez jau pieminētās Dzeržinska operas šo darbu virknē mināmi: Šērbāčova simfonija «Krievija», Sostakoviča — svētku uvertira simfoniskam orķestrim, Sorokina oratorija «Leņins», Solovjova — Sedoja operete «Visvairāk ilgotā». Operas, veilitās Lieļajam Tēvijas kamaram, raksta — Čiško, Vološinovs; kantāti «Par krievu zemi» — Fardi; kantāti «30. gadadienai» — Aratovs. Veselu rindu uvertūru sacerējuši — Lobkovskis, Dešovs, Čečorins u. c.; dziesmas — Prickins, Levi, Solovjovs — Sedojs, Nosovs u. c.

Lauma Reinholde

Iespiedklūdas izlābojums

V. M. Molotova ziņojumā «Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas 30. gadadienā» pirmajā nodaļumā, trešajā rindkopā ieviesusies iespiedklūda:

Iespēsts:

«Mūsu nostāigātais ceļš jāsadala trījos posmos. Pirmais posms — no padomju varas uzvaras līdz otrā imperialistiskā kara sākumam.»

Jābūt:

«Mūsu nostāigātais ceļš jāsadala trījos posmos. Pirmais posms — no padomju varas uzvaras līdz otrā pasaules kara sākumam.»